

Perspektiv på historien Plus

Bearbetad text och bild
Information till läraren

Originalbokens ISBN: 978-91-40-69684-7

SPSM-verksnummer: 41293

Den här läraranvisningen är till för att du som undervisande lärare ska få information om hur det pedagogiskt anpassade läromedlet skiljer sig från originalläromedlet och om hur ni kan arbeta med det.

Pedagogisk anpassning gör läromedel tillgängliga för elever med synnedsättning genom att text och bilder bearbetas. Bearbetningen av läromedlet innebär att eleven kan använda samma läromedel som sina seende klasskamrater. Innehållet har samma syfte, nivå och pedagogiska innehåll som originalet.

SPSM producerar e-böcker i Textview- och HTML-format. Läromedlet kan också framställas i tryckt punktskrift. E-boksformatet HTML kan finnas i två olika versioner, en version med bearbetad text och bild och en obearbetad version.

Till det anpassade läromedlet kan det finnas tillhörande svällpappersbilder. Plocka upp eventuella svällpappersbilder så snart du kan och förvara pärmarna stående. Detta för att bilder och punktskrift inte ska skadas.

Till svällpappersbilderna finns en separat läraranvisning. I den finns det tips på hur man avläser och utforskar en taktill bild tillsammans med eleven. Läraranvisningen bifogas med leveransen av svällpappersbilderna men den finns också som nedladdningsbar pdf i SPSM:s webbutik.

Du kan behöva ytterligare vägledning gällande punktskrift. Se till att ha tillgång till Punktskriftsnämndens handledningar. De finns som nedladdningsbara pdf:er på Punktskriftsnämndens hemsida. I handledningarna står det exempelvis hur olika punktskriftstecken ser ut i punktskriftsboken och på svällpappersbilderna.

Följande skrifter är bra att ha till hands:

- *Svenska skrivregler för punktskrift*, Punktskriftsnämnden
- *Punktskriftens skrivregler för matematik och naturvetenskap*, Punktskriftsnämnden
- *Fonetik och punktskrift*, Punktskriftsnämnden
- *Räkna med mig*, SPSM

Har du frågor, eller vill dela med dig av dina synpunkter på den pedagogiska anpassningen av detta läromedel, mejla till anpassningsfunktionen@spsm.se.

Behöver du komma i kontakt med försäljningen går det bra att mejla till order@spsm.se eller ringa på telefonnummer +46 10 473 50 00.

Trevlig läsning!

Innehåll

E-bok i HTML-format	1
E-bok i Textview-format	1
Tryckt punktskrift	2
Generella förändringar av boken	4
Sidspecifika förändringar.....	5
Pedagogiska tips.....	6
Bildbeskrivningar.....	7

Information om de olika formaten och text till läsaren

E-bok i HTML-format

Webbläsare

En bok i HTML-format läser du i en webbläsare. Tänk på att boken kan se olika ut i olika webbläsare. Det är viktigt att se till att boken fungerar innan eleven börjar använda den. Kontakta SPSM om ni får problem med webbläsare.

Till läsaren av den bearbetade boken

I den pedagogiskt bearbetade boken finns en text som riktar sig till eleven och som kan vara bra att känna till innan arbetet med boken påbörjas. Samma text hittar du här. Läs denna text tillsammans med eleven.

- Boken innehåller bildbeskrivningar där originalbokens bildtexter inte ger tillräcklig information. Fråga din lärare om du vill ha mer beskrivning av vissa bilder.
- Bokens kapitel innehåller ibland även små separata artiklar som, i förlagan, ligger insprängda inuti kapitlens texter. I de fall där artiklarna inte passar in i den löpande texten har vi lagt dem sist i kapitlet. I din bok presenteras i så fall artiklar direkt under kapitlets rubrik och sedan återfinns dessa sist i kapitlet efter frågor.
- Bilder har ibland flyttats mellan sidor.
- Baksidestexten är flyttad till bokens början.
- Bokens numrerade uppgifter har getts rubriken Uppgifter. Se till exempel sid 15.

E-bok i Textview-format

En e-bok i Textview-format läser du i läsprogrammet Textview. Läsprogrammet finns att ladda ned gratis från Myndigheten för tillgängliga medier. Textview finns endast för Windows-datorer.

Det är viktigt att se till att boken fungerar innan eleven börjar använda den. En e-bok i Textview-format är organiserad som en pärm med flikar.

Stilsorter som till exempel fet eller kursiv stil återges inte i Textview-boken. Eventuell markerad text skrivs istället med VERSALER.

Till läsaren av den bearbetade boken

I den pedagogiskt bearbetade boken finns en text som riktar sig till eleven och som kan vara bra att känna till innan arbetet med boken påbörjas. Samma text hittar du här. Läs denna text tillsammans med eleven.

- Boken innehåller bildbeskrivningar där originalbokens bildtexter inte ger tillräcklig information. Fråga din lärare om du vill ha mer beskrivning av vissa bilder.
- Bokens kapitel innehåller ibland även små separata artiklar som, i förlagan, ligger insprängda inuti kapitlens texter. I de fall där artiklarna inte passar in i den löpande texten har vi lagt dem sist i kapitlet. I din bok presenteras i så fall artiklar direkt under kapitlets rubrik och sedan återfinns dessa sist i kapitlet efter frågor.
- Bilder har ibland flyttats mellan sidor.
- Baksidestexten är flyttad till bokens början.
- Bokens numrerade uppgifter har getts rubriken Uppgifter. Se till exempel sid 15.

Tryckt punktskrift

Punktskrift kan tryckas på två olika sätt. För de som är ovana punktskriftsläsare är punktskriften tryckt med dubbelt radavstånd. Det kallas för glesskrift. För de som är mer vana är punktskriften tryckt med enkelt radavstånd, så kallad tätskrift. Boken kan även tryckas enkelsidigt eller dubbelsidigt.

Svartskriftskopia av punktskriftsboken

Följ med i elevens bok! För att du ska kunna läsa samma text som eleven läser finns en nedladdningsbar pdf som heter **Svartskriftskopia av punktskriftsboken**. Där kan du se hur hela boken, sida för sida, är pedagogiskt bearbetad.

Pdf:en är en spegling av punktskriftsboken, men i svartskrift, vilket innebär att punktskriftens förtecken för siffror, versaler, stilsorter och liknande återges med svartskriftstecken. Till exempel kommer du att se siffertecknet (p3456) som tecknet #, och versaltecknet (p6) som tecknet _ före bokstaven.

Pdf:en finns att ladda ner i SPSM:s webbutik, <https://webbutiken.spsm.se/>

Sök på bokens titel i SPSM:s webbutik och ladda ner pdf:en som heter **Svartskriftskopia av punktskriftsboken**. Ett tips om du vill skriva ut den är att skriva ut flera miniatyrsidor på samma ark. Det går förstås också bra att läsa **Svartskriftskopia av punktskriftsboken** digitalt.

Till läsaren av den bearbetade boken

I den pedagogiskt bearbetade boken finns en text som riktar sig till eleven och som kan vara bra att känna till innan arbetet med boken påbörjas. Samma text hittar du här. Läs denna text tillsammans med eleven.

- Boken innehåller bildbeskrivningar där originalbokens bildtexter inte ger tillräcklig information. Fråga din lärare om du vill ha mer beskrivning av vissa bilder.
- Bokens kapitel innehåller ibland även små separata artiklar som, i förlagan, ligger insprängda inuti kapitlets texter. I de fall där artiklarna inte passar in i den löpande texten har vi lagt dem sist i kapitlet. I din bok presenteras i så fall artiklar direkt under kapitlets rubrik och sedan återfinns dessa sist i kapitlet efter frågor.
- Bilder har ibland flyttats mellan sidor.
- Baksidestexten är flyttad till bokens början.
- Bokens numrerade uppgifter har getts rubriken Uppgifter. Se till exempel sid 15.

Generella förändringar av boken

I detta avsnitt beskrivs de generella tillägg och ändringar som är gjorda i den punktskriftsläsande elevens läromedel, till exempel på vilket sätt ikoner eller text i marginalen är hanterade.

Titta i elevens e-bok, eller i Svartskriftskopia av punktskriftsboken, för att se exakt hur det pedagogiskt bearbetade läromedlet skiljer sig från originalboken.

- Eventuella stavfel från originaltexten kan ha korrigerats.
- Bokens numrerade uppgifter har getts rubriken *Uppgifter*. Se till exempel sid 15.
- Bokens kapitel innehåller ibland även små separata artiklar som, i förlagan, ligger insprängda inuti kapitlens texter. I de fall där artiklarna inte passar in i den löpande texten har vi lagt dem sist i kapitlet. I elevens bok presenteras i så fall artiklar direkt under kapitlets rubrik och sedan återfinns dessa sist i kapitlet efter frågor.
- Eftersom både texter och bilder ibland flyttats i den bearbetade boken räcker det inte enbart med sidhänvisningar. Säkerställ att eleven får den information som behövs för att vara på rätt ställe.
- Boken har tydliga och rika bildtexter till många bilder. I en del fall kompletteras dessa med en bildbeskrivning. De är oftast kortfattade och i klassrummet kan, om ni diskuterar bilderna, en mer utförlig beskrivning behövas för att eleven ska hänga med.
- Tidslinjerna som sammanfattar varje kapitel är skrivna som vanlig löptext.
- Tabeller förekommer på sidan 467 och har delats upp. Se mer nedan.

Sidspecifika förändringar

Här kan du läsa om sidspecifika tillägg och ändringar, förutom de generella, som vi vill göra dig särskilt uppmärksam på. Det kan vara uppgifter som har utgått eller sidspecifika instruktioner till dig som lärare, till exempel att ta fram konkret material. Det kan också handla om att återanvända uppgifter eller bilder från tidigare avsnitt.

467

Tabellen *Första världskriget* har delats upp i två mindre tabeller.

467

Tabellen *Andra världskriget* har delats upp i två mindre tabeller.

Pedagogiska tips

I detta avsnitt hittar du pedagogiska och metodiska förslag på hur ni kan arbeta med boken. Här finns också förslag på olika pedagogiska hjälpmedel som ni kan behöva köpa in eller ta fram för att ni ska kunna arbeta med boken på ett bra sätt.

Tid, förförståelse, individuell genomgång och syntolkning

- Eleven med synnedsättning behöver förförståelse inför momentet eller uppgiften som kommer. Till exempel att få tid att läsa igenom text eller bildbeskrivningar eller titta på svällpappersbilden innan eleven lyssnar på en hörövning eller ska genomföra en uppgift.
- Du behöver syntolka bilder, dels de som visas tillsammans i klassrummet och dels individuellt till eleven. Informationen från bildbeskrivningar eller svällpappersbilder kan aldrig ge exakt samma information som seende elever får genom att titta på bilderna. Samtal om bilderna som förekommer i boken kan ge extra information som eleven kan ha nytta av för att få samma förståelse som sina seende klasskamrater.
- Om boken innehåller återkommande figurer eller personer behöver eleven få en presentation av dessa.
- Det som är allmänt känt som till exempel kända personer, berömda byggnader, konstverk och så vidare bör beskrivas.

Praktiskt arbetsätt för eleven och läraren

- Eleven behöver god ordning på sin dokumentation av svar och liknande genom att ha särskilda mappar för olika böcker/ämnen på sin dator där de kan lagra sina filer.
- Eleven kan anteckna kapitel, avsnitt och sedan uppgiftsnummer vid svar.
- Eleven kan behöva tillgång till kartor och andra basbilder i svällpapper. Du hittar dessa i webbutiken.
- Hjälpt eleven att undersöka och förstå sig på tabeller och hur dessa kan vara uppställda.

Bildbeskrivningar

Här hittar du en sammanställning av alla de bildbeskrivningar som beskriver originalbokens bilder.

9

Porträtt av en ung kvinna med mörkt hår och bruna ögon.

11

Svartvitt foto. Adolf Hitler, som sitter vid ett matbord, är omgiven av ett stort antal unga män och tonårspojkar som alla hänfört betraktar honom.

13

Affisch med foto ur filmen. Elisabeth på hästrygg iförd skinande rustning.

13

Foto. En gatubild från Indien. Några personer rider på en elefant. Den är utsmyckad med ett rött tygtäcke dekorerat med vitt hakkors.

16

Affisch med foton ur filmen. Det unga kärleksparet och skeppet till havs.

16

Affisch med foto ur filmen. Gladiatoren i enkel rustning och med svärd. I bakgrunden arenans murar och fullsatta läktare.

17

Fyra foton:

1. Svartvitt foto. En grupp västerländska män och kvinnor i kläder från tidigt 1900-tal är samlade runt en liggande dromedar. Bredvid dem står egyptiska män iförda hellånga skjortor. I bakgrunden syns sfinxen och en pyramid.
2. Svartvitt foto. Delar av en jätteskulptur på en vagn dras av en ensam man i en stor hall. En stövel, en stor femuddig stjärna och ett huvud föreställande Josef Stalin.
3. Svartvitt foto. En kör av unga män står uppställda framför statyn av Gustav II Adolf i Göteborg. Bakom dem vajar svenska flaggor.
4. Färgfoto. Två personer balanserar ovanpå Berlinmuren. En soldat i uniform och en kvinna i grön tyllkjol. Hon håller i en flaska bubbelvin och låter skummet pysa ut. I bakgrunden skymtar baksidan på Brandenburger Tor.

20

En man i medelåldern står och lutar sig mot en informationsskylt. På skylten visas bilder av en stor symmetrisk labyrint under rubriken "En mystisk och skön fornlämning". På ovansidan av skylten ligger en stor rundad sten.

22

Svartvitt foto. Hans Holmér på presskonferens. Två identiska affischer är uppsatta. De visar en suddig bild av en man och har texten "Polisens bild av Palmes mördare" och telefonnumret till polisen.

33

Världskarta som visar Homo Sapiens migrationer från ursprungsområdet i östra Afrika.

Kartan återges:

- Ursprungsområdet omfattar ett vertikalt "bälte" i östra Afrikas inland som sträcker sig från nuvarande Sydafrika i söder till nuvarande Etiopien i norr.
- 90000 år sedan: Utvandring från ursprungsområdet till västra och nordvästra Afrika, till södra Asien (Nuvarande Pakistan/Indien) och till ett område norr om, och mellan, Svarta havet och Kaspiska havet.
- 60000 år sedan: Utvandring till Östasien (nuvarande Kina).
- 50000 år sedan: Utvandring från nuvarande Indien till sydöstra Asien (nuvarande Indokina och Indonesien).
- 40000 år sedan: Utvandring från sydöstra Asien till Australien och från området mellan Svarta havet och Kaspiska havet till sydvästra Europa.
- 15000 år sedan. Vandring till Nordamerika över Berings sund.
- 10000 år sedan. Människor når Sydamerikas sydligaste delar.

34

Foto. Tre män i ett låglänt landskap med gles och gulnad markvegetation. Männerna är barfota och klädda i enkla kläder och har mantlar över axlarna. På ryggen bär de pilbågar. De tittar på spår i den sandiga marken.

36

Världskarta där de olika ursprungsområdena för jordbruk och boskapsskötsel är markerade. Dessa områden återges nedan:

- Nordamerika: Kring Lake Michigan i nuvarande östra USA.
- Sydamerika: Område i nordost som omfattar nuvarande norra Brasilien och Guyana, samt ett område i nordväst som omfattar nuvarande Ecuador och norra Peru.
- Afrika: Ett smalt bälte tvärs över Afrika från nuvarande Mauretanien i väst till Sudans kust vid Röda havet i öst, samt ett område i nuvarande Etiopien.
- Mellanöstern: Den bördiga halvmånen (ett område som omfattar nutidens östra Turkiet, Syrien och Irak).
- Östasien: Två områden i nuvarande östra Kina (söder om Beijing).
- Oceanien: Ett område i det inre av nuvarande Nya Guinea.

38

Karta över Norden som visar inlandsisens utbredning för 11000 år sedan. Kartan visar att hela den skandinaviska halvön vid denna tidpunkt var istäckt. Undantagen utgjordes av en remsa utmed den norska kusten och nuvarande Sydsverige upp till Dalsland i vänster och Mälardalen i öster (Det sistnämnda området var nästan helt täckt av havet). Kartan visar att Väneren vid denna tidpunkt var del av ett sund som förenade Skagerrak med Östersjön. Skåne och Danmark bildade en sammanhängande landmassa. Danmark bestod inte av öar utan utgjorde ett sammanhängande landområde som även omfattade ett stort område i nuvarande östra Nordsjön.

39

Kungen står med händerna framför bröstet. Han har rakat huvud och rakad överläpp men ett långt friserat skägg som når ned till bröstet. Han är klädd i en hellång kjol som består av rader med något som liknar långa fjädrar eller blad.

39

Skulpterat manshuvud i brons sett från sidan.

Huvudet har ett stort och långt helskägg som är friserat i långa rader av små flätor. Håret är också omsorgsfullt flätat och samlat i en snodd i nacken.

Ögonen och öronen på skulpturen saknas.

42

Väggmålning. En rad med män bär på möbler, vaser och andra föremål. Männerna är alla likadant klädda i långa vita höftkläden.

Ovanför målningen finns rader med hieroglyfer.

43

Foto. Soldaterna, statyer i bränd lera, står i rader. De har alla olika utseende, en del har mustasch, andra skägg och de håller armarna på olika sätt.

44

Karta som sträcker sig från Medelhavet till Östasien.

På kartan är följande markerat med skuggade områden och punkter:

Höggkulturernas utbredning ca 2500 f.Kr.:

- I Egypten (längs Nilens lopp): Orterna Memfis, Fajjum och Abydos.
- Sydligaste Irak med omgivande länder (vid floderna Euftrat och Tigris mynningsområde): Orterna Ur och Susa
- Längs floden Indus lopp i nuvarande Pakistan: Orterna Mohenjo-daro och Harappa

Höggkulturernas utbredning ca 1500 f.Kr.:

- Nuvarande södra Grekland och västligaste delen av nuvarande Turkiet med orten Mykene
- I ett område som sträckte sig längs hela den östligaste medelhavskusten från Egypten i söder till Syrien i norr och som dessutom omfattade hela östra Turkiet med Svarta havets sydöstra kust och Tvåflodslandet (nuvarande Irak). Området omfattade orterna Jeriko, Byblos och Ras Schamra som alla tre låg längs östra medelhavskusten samt orten Mari vid floden Euftrat.
- I nuvarande nordöstra Kina låg orten An-yang vid floden Huang He.

44

Foto. Gånggriften på bilden består av ett långt klippblock som har lagts som tak tvärs över två parallella rader med upprättstående klippblock. Hela gravmonumentet ligger på krönet av en gräsbevuxen kulle.

47

Foto. Tre män sitter på huk och hjälps åt att tända en eld. En av männen arbetar med att skapa en glöd eller gnista genom att rotera en pinne mellan handflatorna mot en annan pinne. De är alla klädda i enkla kläder och har mantlar över axlarna.

48

Två foton.

1. De uppräknade föremålen.
2. Skelettdelar och små föremål.

49

Stenen med lagtext. Den övre delen av stenen är en bildrelief som visar två manliga figurer. Den ena mannen står framför en tron där den andra sitter.

51

Foto. Kolonnerna (pelarna) efter ett grekiskt tempel från antiken avtecknar sig mot en solnedgång över Egeiska havet.

55

Vit skulptur som föreställer en ung kvinna med långt hår friserat i många smala flätor.

55

Silvermynt präglat med en bild av en glosögd uggla på ena sidan och ett kvinnohuvud krönt med ett diadem på den andra.

55

Nattligt foto av Akropolis ruiner.

57

Foto av en kvinnofigur i metall. Hon tar ett stort kliv och håller upp den knälånga kjolen.

58

Karta över Medelhavsområdet och Mellanöstern.

Hellenismens kulturområde 300 f. Kr.

Området omfattade sydligaste Italien och Sicilien, nuvarande Libyen och Egypten, Levanten, nuvarande Grekland med angränsande områden på Balkan, hela nuvarande Turkiet, nuvarande Rumäniens kust längs Svarta havet, hela nuvarande Iran och delar av nuvarande Afghanistan och Pakistan.

60

Huvud av en man med brett ansikte och bred näsa över ett yvigt helskägg.

62

Huvud av en kvinna vars hår är friserat i många parallella avlånga lockar i pannan. Kvinnan bär en tunn slöja över hjässan.

62

Skulptur som föreställer en bevingad segergudinna. Huvud och armar saknas på skulpturen men vingarna på ryggen är kvar. Gudinnan är klädd i en lång och tunn klänning som smiter åt kring hennes bröst, mage och lår (till och med naveln framträder genom tyget) och har en hållning som om hon just tar ett beslutsamt steg framåt.

62

Karta över Medelhavsområdet som visar grekernas och feniciernas handelsområden, grekiska kolonier samt Perserrikets västliga utbredning ca 500 f.Kr.

Kartan återges:

- Grekernas handelsområden omfattade nutidens Grekland med Kreta, nuvarande Turkiets västkust, samt östra Cypern.
- De grekiska kolonierna var särskilt många utmed södra Italiens och Siciliens kuster och runt Bosporen och Svarta havets kust. Andra områden med kolonier var nuvarande franska medelhavskusten och kusterna till nuvarande Kroatien, Libyen och Egypten.
- Feniciernas handelsområden omfattade områdena på ömse sidor om sundet mellan nuvarande Spanien och Marocko, Sardinien, nuvarande Tunisien, västra Sicilien, västra Cypern och Medelhavets östligaste kust (kusten utmed Levanten).
- Perserriket utgjordes vid denna tid av ett sammanhängande område som bland annat omfattade nuvarande nordöstra Grekland, Rumäniens och Bulgariens kust, hela nuvarande Turkiet, nordöstra Libyen, Egypten, södra Kaukasus (länderna mellan Svarta havet och Kaspiska havet), nuvarande Iran och Irak, samt delar av södra Centralasien (öster om Kaspiska havet).

62

Rektangulär sten vars övre del täcks av inristad skrift. Bredvid stenen återges tre alfabeten parallellt: det feniciska, det grekiska och det latinska. Det finns både likheter och skillnader i de olika systemen.

63

Foto. Byggnad där taket bärs upp av en rad kolonner. I förgrunden sitter människor vid en uteservering.

69

Foto. Stor öppen plats med gammal stenläggning som är kantad av ruiner. Dessa ruiner består bland annat av husgrunder och enstaka pelare eller rester av pelarrader som håller upp återstoden av ett tak.

72

Foto. Akvedukt som spänner över en flod med steniga stränder.

Akvedukten utgörs av ett slags bro och vattenkanal som är byggd med brovalv i tre våningsplan där valven i det översta planet är betydligt mindre än de andra.

72

Karta. Romarrikets utbredning fram till 117 e. Kr.

Kartan återges:

- Latinarnas ursprungsområde: Omfattar ett begränsat område kring själva Rom.
- Erövringar till 300 f. Kr.: Ett område tvärs över mitten på den italienska halvön med staden Capua och en sträcka utmed adriatiska kusten.
- Erövringar till 264 f. Kr.: Större delen av den italienska halvön (med undantag för de norra delarna) och staden Brundisium som låg längst ut på den italienska halvöns "klack".
- Erövringar till 218 f. Kr.: Västra Norditalien med Podalen, Sardinien, Corsica, större delen av Sicilien samt Adriatiska havets kust.
- Erövringar till 121 f. Kr.: Resten av Norditalien med staden Mediolanum, Ett område i södra Gallien (nuvarande Frankrike) med staden Arelate, större delen av nuvarande Spanien och Portugal med städerna Olisipo, Narbo och Chartago Nova, återstående delen av kusten vid Adriatiska havet, nästan hela Grekland med nuvarande västra Turkiet med städerna Thesalonica, Athenae och Ephesus, nuvarande Tunisien med staden Carthago.
- Erövringar till 14 e. Kr.: Nordafrikas hela kust med Egypten och staden Alexandria, Levanten med städerna Antiochia och Tyrusco, större delen av nuvarande Turkiet, området runt nuvarande Azovska sjön (norr om Svarta havet) stora områden i sydöstra Europa (Illyricum), Balkan (Thracia) och Centraleuropa, nuvarande Frankrike (Gallien) med städerna Lutetia, Lugdunum, Burdigala och Massilia, samt norra Spanien.
- Erövringar till 117 e. Kr.: Områden i nordvästra Afrika (Mauretania), nuvarande England (Britannia), områden i nuvarande Ungern (Dacia), sydvästra nuvarande Turkiet (Lycia), Armenien och nuvarande Irak (Mesopotamien) och ett område öster om Nilens delta (Arabia) med staden Petra.
- Starkt befästa gränser: Mellan nuvarande Skottland och England, genom nuvarande sydvästra Tyskland, genom nuvarande Ungern.
- Viktiga gränsfloder: Rhen (Rhenus), Ister (genom nuvarande Centraleuropa), Euphrat (i nuvarande Irak).
- Härläger (romerska): I England, norra Spanien, utmed Rhen och Ister, i Dacien, i Mauretania, vid Euphrat, i Egypten, samt Levanten.

73

Mosaik. Biskopen står med uppåtvända öppna händer i en omgivning med stenar, blommor och betande får. Han är klädd i en fotsid ljus tunika och bär en lång mässhake och en stola över axlarna. Hans huvud är omgivet av en stor förgylld gloria.

74

Väggmålning som föreställer olika typer av gladiatorer som kämpar mot varandra. Några bär svärd och har ena armen klädd med pansar medan andra är beväpnade med en treudd.

En av dem bär hjälm med visir. Flera av gladiatorerna på bilden skall just döda eller har just dödat sin motståndare.

77

Två foton:

1. Vy längs en stenlagd gata i Pompeji som löper genom en hög portal. De kringliggande ruinerna är delvis övervuxna. På avstånd tornar vulkanen Vesuvius blånande silhuett upp sig mot himlen.
2. Avgjutningar av kroppar som täcktes av aska i samband med vulkanutbrottet. Två barn och en vuxen ligger på sidan intill varandra. Hos ett av barnen kan vissa anletsdrag som mun, näsa och slutna ögon delvis urskiljas.

81

Målning. I förgrunden arbetar två män med att harva och så på en åker. Harven består av en träram som har tänder, som en kratta, på undersidan. Den dras av en häst med en man på ryggen. En annan man sår för hand. Längre bort löper en flod eller kanal och små båtar ligger förtöjda längs en kaj. Bakom den höjer sig en hög stenmur som är försedd med vaktorn och en port. Innanför muren står ett stort slott med många torn.

82

Karta över södra Europa och medelhavsområdet. Folkvandringarna i och kring romarriket under den senare delen av antiken.

- Nuvarande England invaderades av tre folkslag: jutar, angler och saxare. Anglerna invaderade norra England från södra Danmark medan jutarna (som kom från Jylland i nuvarande Danmark) och saxarna från nordvästra Tyskland invaderade södra England.
- Frankerna invaderade Gallien (Frankrike) från norra Tyskland.
- Goterna vandrade först från södra östersjökusten till södra nuvarande Ukraina. Därifrån delade de upp sig i
- ostrogoter som tog sig österut till nuvarande nordöstra Turkiet och
- visigoter som vandrade västerut genom Grekland och längs Adriatiska havets kust till Italien och staden Rom. Därifrån fortsatte visigoterna till Syditalien för att sedan vända tillbaka norrut och följa medelhavskusten till Spanien.
- Vandalerna vandrade från området söder om Östersjön till nuvarande Ungern. Därifrån vandrade de sedan väster- och söderut genom Frankrike och Spanien, över Gibraltar sund och vidare österut längs Nordafrikas kust till staden Kartago i nuvarande Tunisien. Därifrån genomförde de räder över Medelhavet mot öarna Mallorca, Sardinien och Sicilien och mot staden Rom.
- Hunnerna vandrade från områden nordost om Svarta havet till norra Grekland, norra Italien och västra Frankrike.

83

Liten brunglänsande keramikkruga med smal kort hals och rundad botten. Krukan är dekorerad med några kinesiska skrivtecken runt halsen.

85

Karta. Medelhavsområdet och södra Asien.

Följande är utmärkt på kartan:

- Det arabiska väldet vid Muhammeds död 632: Ett stort sammanhängande område i västra och sydvästra delarna av den Arabiska halvön med städerna Mecka och Medina och ett område i den sydöstligaste delen av Arabiska halvön vid inloppet till Persiska viken.
- Erövringar 635–656: Libyen, Egypten, hela Levanten (den allra östligaste delen av medelhavsområdet), hela Arabiska halvön, Tvåflodslandet (nuvarande Irak samt Persien (nutidens Iran)).
- Erövringar 656–715: Förutom de tidigare nämnda områdena omfattade väldet nu hela Nordafrika fram till Atlanten och södra och mellersta delarna av Iberiska halvön (nutidens Spanien och Portugal), samt områden i södra Centralasien med staden Samarkand, Kaukasus och västra delen av nutidens Pakistan.
- Bysantinska riket: Hela nuvarande Turkiet och större delen av nutidens Grekland, enstaka områden längs Adriatiska havets östra kust, allra sydligaste delen av den Italienska halvön, samt öarna Sicilien, Sardinien och Kreta.
- Kina: Från stora områden i Centralasien som gränsar till det arabiska väldet i väster sträcker sig Kina österut till områden vid Stilla havet som än idag hör till landet.
- Sidenvägen: Sträcker sig från Stilla havet via städerna Luoyang och Chang'an västerut genom Centralasien förbi staden Samarkand och vidare söder om Kaspiska havet och genom Tvåflodslandet fram till Levanten.
- Handelsvägen över Indiska Oceanen: Följer stillahavskusten söderut från norra Kina runt Sydasiens och Indiens kuster och vidare antingen längs kusten in i Persiska viken till Tvåflodslandet eller vidare antingen västerut tvärs över Indiska oceanen eller längs Arabiska halvöns sydkust till inloppet till Röda havet och vidare norrut till Egypten. Från Egypten vidare västerut genom Medelhavet till Syditalien.

85

En ridande Karl den store bär krona och håller ett riksäpple i sin vänstra hand. Han har mustasch och kortklippt hår.

89

Målning. En trupp med tungt rustade riddare till häst intill en skogsdunge. Kungen (som bär krona runt hjälmen) lägger sitt svärd över axeln på en riddare som bugar sig lätt i sadeln.

90

Karta över Europa med större delen av medelhavsområdet. Religioner och kulturområden på 1200-talet.

Följande är utmärkt på kartan:

- Katolska kyrkan: Hela Norden och hela Väst- och Centraleuropa förutom den sydligaste delen av nuvarande Portugal och Spanien och de östra delarna av nuvarande Finland, Estland, Lettland, Litauen och Polen. Området omfattar i Östeuropa även nuvarande Slovenien, Ungern, Kroatien och Bosnien–Hercegovina.
- Ortodoxa kyrkor: Hela östra Europa inklusive Grekland och västra nuvarande Turkiet med staden Konstantinopel (Istanbul).
- Islam: De sydligaste delarna av Portugal och Spanien, hela Nordafrika från nuvarande Marocko i vänster till Egypten i öster samt större delen av nuvarande Turkiet.

93

Medeltida illustration som föreställer tre män som sitter vid var sin skrivpulpstol och kopierar skrifter för hand.

96

Medeltida illustration. I förgrunden möts välklädda köpmän på ett torg och i angränsande hus medan tunnor lastas av från båtar med hjälp av en kran.

I hamnen utanför ligger flera koggar för ankar med beslagna segel. Koggarna hade breda skrov med stora överbyggnader i för och akter och tre master. Ett av fartygen på bilden är bestyckat med kanoner.

97

Handelsområden i Europa under högmedeltiden

- Hansans handelsområden omfattade sydöstra England med London, södra Norge och Sverige med städerna Bergen och Visby, södra Finland, de baltiska länderna och sydvästra Ryssland med staden Novgorod, nuvarande norra Polen med staden Danzig (Gdansk), norra Tyskland med städerna Lübeck, Hamburg och Bremen, Danmark, Nederländerna, Belgien med staden Brügge och nordvästra Frankrike med Paris.
- Genuas handelsområden omfattade nordvästra Italien, sydligaste Frankrike med medelhavskusten och områdena som gränsar till Spanien fram till atlantkusten, stora delar av Spanien i norr, söder och öster, hela Portugal, Nordafrikas kust från nuvarande nordvästra Marocko till nordöstra Tunisien, den östligaste delen av Medelhavskusten mellan Egypten och nuvarande Turkiet, samt områden kring Azovska sjön i nuvarande södra Ukraina och Ryssland.
- Venedigs handelsområden omfattade Sicilien och ett sammanhängande område som sträckte sig från Adriatiska havets alla kust- och kustnära områden och vidare via Grekland med ön Kreta till nuvarande västra Turkiet med staden Konstantinopel (Istanbul), norra medelhavskusten från nuvarande Libyen till östra Egypten, ön Cypern och två områden i nuvarande nordvästra Syrien. (De sistnämnda områdena och de tidigare nämnda områdena kring Azovska sjön var anslutna till "Sidenvägen" till Kina).

97

Målning. I ett trångt rum med tegelväggar upptas golvytan av en stor arbetsbänk. Där står en man och hyvlar en bräda. På bänken ligger även olika verktyg som hyvlar, yxor, stämjärn och knivar. Bredvid honom står en kvinna och en liten pojke sitter på knä vid hennes fötter tittar i en korg som står på golvet. Ljuset i rummet kommer från ett litet gallerförsatt fönster.

98

Målning. En stadsmiljö där alla sorters aktiviteter pågår. Både det som sker utomhus och inomhus syns eftersom vi kan se in i en del hus genom stora öppningar. Ute på gatan dansar unga kvinnor i ring runt musikanter. Här finns serveringar, butiker, hantverkares stånd och människor som går eller rider.

102

Målning. Djingis Khan jagar till häst med hjälp av en tam rovfågel som sitter på hans hand. Bredvid rider en följeslagare med pilbåge och koger. En jakthund ingår också i följet.

104

Illustration. Massor av kistor bärs till en begravningsplats där gravar grävs.

107

Bataljmålning. I förgrunden utkämpar franska arborstskyttar och engelska långbågskyttar en strid. Några av fransmännen angrips dessutom bakifrån av riddare.

Längre bort tågar en armé av riddare mot en borg med höga murar och torn.

107

Målning. Jeanne d'Arc är klädd i full rustning förutom att hon är barhuvad. Hon håller ett svärd i sin högra hand och en fana med helgonbilder över vänster axel.

108

Detaljrik målning som omfattar fem "våningsplan" med detaljerade skildringar av hur döden i gestalt av benrangelsfigurer bjuder upp människor från alla skikt i det medeltida samhället till dans med påvar, kungar och drottningar överst och bönderna längst ner.

Längst upp till vänster predikar en svartklädd man för en skara åhörare intill ett benhus fyllt med skelettdelar. Längst ned till höger återges bland annat hur Adam och Eva i Paradiset smakar på kunskapens frukt och en väldig medeltida katedral.

110

Halvcirkelformad sten med en relief som föreställer en rad män som svingar svärd och yxor över sina huvuden. I bakgrunden skymtar ruiner.

112

Karta över Europa där vikingatåg och vikingabosättningar på 800- och 900-talen är utmärkta. Kartan omfattar dessutom tre mäktiga dåtida statsbildningar: frankerriket, det arabiska väldet (där större delen av dagens Spanien och Portugal, Nordafrika och större delen av Mellanöstern ingick), samt det bysantiska riket som omfattade dagens Grekland och Turkiet.

Kartan återges:

- **Normän:** Färderna gick västerut till Brittiska öarna, Island, Grönland, Vinland (Nordamerika).
- **Norska bosättningar:** Shetlandsöarna, Orkneyöarna, Norra och västra Skottland, Island, Grönland, nordvästra England, norra och södra Wales, samt områden på sydvästra och sydöstra Irland.
- **Daner:** Färderna gick söder och västerut till nuvarande tyska och polska östersjökusten, östra England, Nordsjökusten från Tyskland till Engelska kanalen, längs med Frankrikes och Spaniens atlantkust och vidare in i Medelhavet till norra Italien och utmed Nordafrikas kust till Sicilien.
- **Danska bosättningar:** Södra östersjökusten, östra England (Danelagen), Nordsjökusten ned till Kanalen, nordvästra Frankrike (Normandie).
- **Svear:** Färderna gick österut över Östersjön till Finland, Baltikum och via floderna Dniepr och Volga till Svarta havet och till det Bysantinska (östromerska) rikets huvudstad Konstantinopel och vidare till Kaspiska havet.
- **Svenska bosättningar:** Kustnära områden i Baltikum, sydligaste Finland, och Ladogas södra strand, samt bosättningar utmed Dniepers och Volgas lopp såsom Novgorod (Holmgård) och Kiev (de två sistnämnda vid Dniepr).

112

Guden sitter med korslagda ben och är naken så när som på en konformad huvudbonad. Han har en kraftig erektion.

112

Karta över Norden som visar "gränserna" mellan de tre nordiska länderna ca 1220.

Kartan återges:

- **Norge:** Förutom nuvarande områden omfattade Norge vid denna tidpunkt Bohuslän, Dalsland, Härjedalen och Jämtland.
- **Sverige** sträckte sig vid denna tidpunkt till Småland i söder och till Bottenviken i norr. Landet omfattade även sydvästra Finland.
- **Danmark:** Förutom nuvarande områden omfattade Danmark den nuvarande tyska Östersjökusten, Halland, Skåne och Blekinge, samt norra Estlands kust.

113

Foto. Huvudet är uthugget som en del av en pelare. Ansiktet och kronan syns tydligt.

113

Foto. Lång stenmur där flera fyrkantiga, högre vaktorn är infogade med jämna mellanrum.

114

Illustration. En kvinna och en man står sida vid sida. Hon bär en fotsid klänning med långa, mycket vida, ärmar och en huvudbonad där allt hår är instoppat. Han har trånga byxor med ett grönt och ett vitt ben. En kort tunika och mantel. En hatt eller mössa av mycket tyg som hänger ned som en påse.

115

Medeltida politisk karikatyrbild. Till höger står drottning Margareta med krona på huvudet och spira i handen och lång hermelinbrämad dräkt. Till vänster står en mycket liten Albrekt av Mecklenburg klädd i munkkåpa. Han har knäppta händer och den upp-och-nedvända kronan framför sig som en tiggarskål.

117

Den heliga Birgitta bär nunnedok och fotsid vit klänning under en lång svart mantel. Hon läser i en uppslagen bok som hon håller i höger hand och håller i snöret till en liten klocka i den vänstra handen. Hennes huvud omges av en gloria.

123

Filmscen. En man kysser Gudfadern Vito Corleone (spelas av Marlon Brando) på handen för att visa sin underdånighet.

126

Döda som till största delen är förruttnade klättrar upp ur sina gravar invirade i sin svepning. Två skelett trår en yster dans till musik från en flöjt som spelas av ett lik.

130

Porträtt av en medelålders man med slätrakat ansikte och halvlångt grått hår. Han är enkelt klädd i en mörk jacka och bär en mjuk mörk mössa på huvudet.

130

Illustration. Segelfartyg med två master och kanoner som sticker ut genom luckor i friborden (sidorna) på skeppet (en av kanonerna avfyras).

En ängel står över skeppets för och visar vägen.

132

Teckning. En frisk person hjälpa en smittkoppsjuk som halvligger med ett högt stöd för ryggen.

Bredvid ligger en annan smittkoppsjuk invirade i filter på en bastmatta.

136

Målning. En man och en kvinna sitter sida vid sida vid ett bord. Mannen väger mynt som ligger i en liten hög på bordsskivan med hjälp av en liten balansvåg, kvinnan har en uppslagen bok med illustrationer framför sig, men hennes blick dras till mannens göranden.

138

Världskarta där några av de största rikena vida denna tidpunkt är utmärkta. På kartan visas de europeiska upptäcktsfärderna under 14- och 1500-talen.

Statsbildningar:

- Nordamerika: Aztekernas rike (i nuvarande Mexico)
- Sydamerika: Inkaindianernas rike (i nuvarande Peru och norr Chile)
- Västafrika: Mali och Benin (den senare i nuvarande Nigeria)
- Europa och Medelhavsområdet: Spanien, Portugal och Osmanska riket (som omfattade nästan hela Nordafrika, Egypten, Levanten, nuvarande Irak och stor del av Iran, Turkiet, Grekland, Balkan och södra Östeuropa, samt Kaukasus.
- Indien/Pakistan: Stora Moguls rike.
- Östasien: Kina.

Upptäcktsfärder:

- Diaz 1487-88: Från Portugal utmed Afrikas västkust till Godahoppsudden (Afrikas sydspets).
- Columbus 1492-93: Från södra Spanien till Västindien och tillbaka igen.
- da Gama 1497-99: Från Portugal utmed Afrikas västkust till Godahoppsudden och vidare därifrån till sydvästra Indien.
- Magellan 1519-22: Från södra Spanien utmed Afrikas västkust till Godahoppsudden och vidare till Oceanien och Filippinerna. Från Filippinerna fortsatte resan förbi Cape Horn (Sydamerikas sydspets), och sedan norrut utmed Sydamerikas östkust, över Atlanten till Västafrikas kust och vidare tillbaka till Spanien.

På kartan återges även sidenvägen som löpte genom Centralasien mellan Turkiet och Kina.

138

Fyra foton av föremål.

1. Dräktspänne i form av en slingrande orm med ett rovdjurshuvud i varje ände. Spännet är dekorerat med turkos mosaik.
2. Skulpterat kvinnohuvud.
3. Skriften är illustrerad med en bild av en kvinna.
4. Vas dekorerad med bilder och mönster.

138

Leksaksdjur med svans och stora öron som nedtill är försett med fyra hjul.

138

Quipun består av en stor mängd snören av varierande grovlek och längd som hänger ned från en vågrät ram.

Ramen är i sin tur upphängd i tre snören fästade i små beslag utformade som sittande människogestalter.

138

Illustration. Spanska soldater angriper och dödar eller sårar nakna urinvånare av båda könen och alla åldrar och kastar de döda och svårt sårade i ett runt gruvhål.

139

Gud, i gestalt av en gråskäggig man, sträcker, från sin plats i himlen, ut sitt pekfinger så att det berör den nakne Adams pekfinger där han ligger på marken. Gud är omgiven av en stor mantel som förutom honom rymmer ett antal barn och en ung kvinna. Han håller sin arm om kvinnans nacke i en beskyddande gest.

140

Teckning som föreställer en öppnad livmoder med ett människofoster i ett sent stadium av sin utveckling.

Den stora teckningen är omgiven av mindre detaljstudier och ett stort antal texter.

141

Målning. Tycho Brahe i ett rum i sitt observatorium. Runt om honom pågår aktiviteter med olika mätinstrument. Brahe pekar, och för anteckningar. Bilden är fylld med vetenskapliga referenser som instrument och böcker.

142

Martin Luther är slätrakad och har hår som nätt och jämt når ned över öronen. Han är enkelt klädd i svart och bär en svart platt mössa utan utsmyckning.

142

Karta som visar de olika religionsriktningarnas utbredning i Europa kring år 1600.

Kartan återges:

- Katoliker: Spanien, Portugal, Frankrike, Irland, Nederländerna, Schweiz, Centraleuropa, södra Tyskland, Italien med Sicilien, Sardinien och Korsika, Polen och (och i mindre utsträckning): Skottland, västra Ukraina.
- Lutheraner: Hela norden med Estland och Lettland, samt Norra Tyskland.
- Ortodoxa: Grekland, Balkanområdet, Rumänien, östra Ukraina, Ryssland (och i mindre utsträckning) västra Ukraina.
- Anglikaner: England, Wales och Nordirland.
- Kalvinister: Stora sammanhängande områden i Schweiz, samt (i stor omfattning): i Skottland, Polen och Slovakien (och i mindre omfattning) i Nederländerna och västra och södra Frankrike.
- Muslimer: Sammanhängande områden (på kartan) utgörs av Nordafrika och nuvarande Turkiet öster om Bosporen. Muslimer bor även i stor omfattning väster om Bosporen och i Bulgarien och i mindre omfattning i Grekland och länderna i före detta Jugoslavien.

144

Målning. En kvinna och en liten flicka står i en hall med svart och gulrutigt stengolv mellan två öppna dörrar. Kvinnan räcker fram ett lerkrus till flickan. Dörröppningen bakom kvinnan leder in till ett mörkt rum där en stor tunna skymtar i ljuset från ett litet fönster. Den andra dörröppningen leder in till ett ljust rum med ett mansporträtt på väggen.

Förutom det ovan nämnda porträttet saknar de vita väggarna alla former av prydnader. Inga mattor täcker stengolven.

148

Karta över västra och centrala Europa som visar Karl V:s besittningar 1556.

Kartan återges:

- Karl V:s områden: Spanien med ett område längs nuvarande Algeriets kust och området kring nuvarande Tunis, Sardinien, Sicilien, Italien söder om Rom, områden i norra Italien (Milano), Sydtyskland (södra Bayern) och Österrike med Böhmen och Ungern, områden i östra Tyskland (Schlesien), Nederländerna, samt ett område som omfattade nuvarande östra Frankrike och sydvästra Tyskland (Franche Comte).
- Andra stater i det tysk-romerska riket: De tyska småstaterna med Brandenburg, Breisgau och Bayern, Schweiz, Sardinien och områden i nordvästra Italien.
- Det tysk-romerska riket gränsade i väster mot Frankrike, i öster mot Preussen, Polen-Litauen och det Osmanska riket, samt i söder mot Kyrkostaten (som omfattade stora delar av mellersta Italien med staden Rom och nordöstra Italien).

148

Målning. Utsikt över ett stort slott med många tinnar och torn mot bakgrund av ett torrt slättlandskap. I förgrunden sitter en munk vid en stor sten och läser.

149

Filip II i helfigur. Han är barhuvad och är på överkroppen klädd i rustning över skjorta med hög skjortkrage. Han har puffiga korta byxor och lårhöga smala stövlar. Ena handen vilar på en värja som är fäst vid höften.

150

Målning. Kaotisk scen när soldater beväpnade med värjor och muskötter tränger in i boningshuset på en bondgård.

Vuxna och barn försöker rädda sina husdjur och ägodelar från de våldsamma plundrarna.

I förgrunden har en soldat dragit sin värja för att rikta ett hugg mot en man som ligger på golvet framför honom. Två kvinnor försöker rädda mannen; den ena genom att hålla fast armen med värjan, den andra genom att gå emellan. En soldat riktar sin musköt mot en flyende man medan en annan soldat i bakgrunden tar strupgrepp på en sittande kvinna samtidigt som han riktar spetsen på sin värja mot hennes ansikte.

153

Bataljmålning. En stor trupp med ryttare anfaller en förrådskolonn med hästdragna vagnar från en gles lövskog. Kolonnen skyddas av ett stort antal musketörer som beskjuter ryttarna. I bakgrunden skymtar en väderkvarn.

155

Kungen i helfigur. Han är omgiven av dyrbara draperier och marmorpelare.

Han poserar med ena handen på höften bredvid ett lågt bord med en kungakrona medan hans stödjer höger hand på en gyllene spira. Han är klädd i puffiga korta byxor och benen har vita hellånga strumpor. Skor med hög klack. Han är insvept i en pälsfodrad mantel. Han är slätrakad och bär stor mörk peruk med långa lockar.

155

Teckning. Till vänster kungens kläder och peruk som på en provdocka. I mitten står kungen utan sina attribut. En flintskallig och lite krokig äldre man. Till höger samme man iklädd hela utstyrseln. Han är nu den kung man kan känna igen.

157

Målning. Sex män i olika åldrar sitter eller står vid ett bord med en uppslagen bok. De är likadant klädda i svarta jackor med stora vita kragar och bredbrättade svarta hattar. Några av dem har långt hår som når ned över axlarna.

158

Målning. En mycket bred bygata är kantad av tvåvåningshus i sten med höga sadeltak.

Flera vagnar med förspända hästar står på ömse sidor av vägen. Många människor är i rörelse på vägen eller står och samspråkar. Några sitter utanför en krog till vänster. I bakgrunden skymtar en kanal.

159

Halvkroppsbild av Cromwell. Han är klädd i rustning och poserar stående utomhus.

Han har långt hår och en antydning till skägg. En ung man står bakom honom och knyter ett brett grått sidenband kring hans midja.

161

Ett slagfält där hundratals, kanske tusentals, män till fots och till häst möts i kamp på ett slagfält. Den polske kungen är iförd skinande rustning och hjälm med röda plymer.

162

Karta över Medelhavsområdet och Mellersta östern som visar det osmanska rikets framväxt.

Kartan återges:

- Osmanska riket 1328: Ett område kring staden Bursa söder om dagens Istanbul (då Konstantinopel).
- Erövringar fram till 1481: Större delen av dagens Turkiet tillsammans med Grekland förutom halvön Peloponnesos, Balkanområdet med dagens Bulgarien och Rumänien, samt södra Ukraina och halvön Krim vid Svarta havet.
- Erövringar till 1520: Algeriet, Egypten, Levanten med Syrien, Peloponnesos (i södra Grekland).
- Erövringar till 1566: Irak, delar av Iran, dagens Tunisien och Libyen, Kreta och Cypern, Ungern och Rumänien, västra delen av den Arabiska halvön med städerna Medina och Mecka.
- Erövringar till 1660: Stora delar av Kaukasus mellan Svarta havet och Kaspiska havet.
- Erövringar till 1672: Områden i Öst- och Centraleuropa som gränsar till tidigare erövringar.

164

Teckning som i olika bildrutor visar olika skeenden, ruta för ruta. Snirklig gammeldags text beskriver det som händer. Högst upp finns en stor bild över Stockholm med byggnader, vatten, skepp och människosamlingar.

165

Karta över södra Sverige och Finland. Slott och borgar under Gustav Vasas tid.

Strategiskt viktiga försvarsborgar låg i Kalmar, Älvsborg (vid Göta älvs mynning), Skaraborg (söder om Vänern), Vadstena, Västerås och Stockholm.

Andra slott och borgar var Bergkvara Kronoberg och Jönköping i Småland, Borgholm (på Öland), Läckö (vid Väneren), Linköping, Stegeborg (Östergötland), Nyköpingshus, Örebro, Gripsholm (vid Mälaren), Uppsala, Örbyhus (i Uppland), Kastelholm (på Åland), Åbo (sydvästra Finland), Viborg (sydöstra Finland) och Olofsborg (östra Finland).

169

Målning. Kungen har ett stort och brett helskägg och hår som är tvärt avklippt på sidorna och över pannan. På huvudet har han en svart baret med en stor vit tofs. Han bär en kraftig svart jacka med guldbroderier.

170

Illustration. Vy över en hamnstad omgiven av en hög stadsmur med många vaktorn. Bebyggelsen innanför murarna domineras av flera höga kyrktorn.

171

Karta som visar svenska erövringar 1561-1658. Sverige/Finland hade vid denna tidpunkt ungefär samma omfattning som idag förutom att de två ländernas nordligaste områden utgjordes av ett mellan Sverige, Danmark-Norge och Ryssland omstritt område.

- Erövrat 1561-1629: Kexholms län i nuvarande Karelen, Ingermanland (som omfattar Finska vikens södra strand och området där nutidens Sankt Petersburg ligger), Estland med staden Reval och Livland (större delen av dagens Lettland) med staden Riga.
- Svenskt efter freden i Brömsebro 1645: Jämtland, Härjedalen, Halland, Gotland, ön Ösel utanför Estland.
- Svenskt efter Westfaliska freden 1648: Bremen, Pommern vid tyska östersjökusten med städerna Stralsund och Stettin.
- Svenskt efter freden i Roskilde 1658: Trondheims län, Bohuslän, Skåne och Blekinge.
- Riksgränsen 1658-60: Sverige gränsade i väst mot Danmark-Norge, i öst mot Ryssland och i söder mot Danmark, tyska småstater och mot Polen.

172

Teckning. I mitten sitter Gustav II Adolf, klädd i rustning, på sin häst. Till vänster om honom står en kvinna som håller en uppslagen bok i ena handen och en modell av en kyrka och ett kors i den andra. Till höger står en annan kvinna med ett svärd i ena handen och en balansvåg i den andra. I bakgrunden skymtar arméer som står uppställda utanför en stad och många skepp ute på ett havet.

173

Målning. Från en liten höjd i det snöklädda kustlandskapet betraktar kungen, omgiven av många andra ryttare, hur led efter led av soldater marscherar ned till det frusna havet för att fortsätta över den snöklädda isen mot den vintriga horisonten där inget land kan skönjas.

175

Ett litet miniatyrsolur infogat i en rund träask med lock.

176

Målning. De avbildas i helfigur. Hon står överst på en liten trappa. Han står bredvid henne, ett trappsteg nedanför.

Hon har en fotsid glänsande klänning med vida ärmar. Hon bär smycken och har långt lockigt mörkt hår. Han har långt rödblont hår som når ned över axlarna och mustasch. Hans kläder är pösiga och dekorerade med guld. Tvärs över bröstet löper ett brett ordensband. Han har stövlar med spetsiga tår, höga klackar och korta vida skaft.

179

Fyra cirkeldiagram. Fördelning av mark på hemman 1500–1700 (alla uppgifter är ungefärliga).

1500:

- Kyrkohemman 22 %
- Kronohemman 6 %
- Skattehemman 52 %
- Frälsehemman 20 %

1560:

- Kronohemman 30 %
- Skattehemman 20 %
- Frälsehemman 50 %

1654:

- Kronohemman 14 %
- Skattehemman 12 %
- Frälsehemman 74 %

1700:

- Kronohemman 34 %
- Skattehemman 33 %
- Frälsehemman 33 %

181

Karta som visar svenska landförluster 1660-1721.

Kartan återges:

- Landförlust vid freden i Köpenhamn 1660: Trondheims län.
- Landförlust 1660-1679: Sydöstra Pommern.
- Landförlust vid freden i Nystad 1721: Kexholms län med staden Viborg, Ingermanland, Estland och Lettland, samt Bremen och sydvästra Pommern.
- Riksgränser 1721: I väster och söder mot Danmark-Norge. I söder mot tyska småstater och mot Preussen och Polen. I öster mot Ryssland.

181

Kungen står barhuvad och iförd en enkel blå uniformsrock. Hans vänstra behandskade hand vilar på fästet till hans värja.

Bredvid honom står ett bord där riksregalierna (krona och spira) ligger på en kudde.

182

Målningen föreställer hur nakna kvinnor och män omgivna av lågor pinas av diverse demoner såsom en djävul med rovdjursfötter och eldgaffel, en stor drake med fladdermusvingar och flera varelser som utgör ett mellanting mellan lejon och ormar.

182

Diagram med två kurvor som återger fluktuationerna i dödlighet respektive skördarnas storlek (exklusive Skåne) under perioden mellan 1665 och 1715 på en skala från 0 till 400.

Under den aktuella perioden pendlar såväl dödlighet som skördarnas storlek kring 100-strecket. Undantagen utgörs av de tre perioderna 1673-1680, 1690-1697 och 1708-1712 då dödligheten uppvisar markerade "pikar" Sistnämnda pikar i dödligheten sammanfaller i stor utsträckning med "dippar" i skördarnas storlek även om skördeminskningarna inte alls är lika dramatiska som dödstalen.

183

Karta. Sverige upp till södra Härjedalen och Medelpad.

Enligt kartan sker den största folkökningen i norra Värmland, Närke och Västmanland vid denna tid.

Den största folkminskningen sker däremot i Skåne, norra Västergötland, på Gotland, i norra Hälsingland samt i östra Hälsingland och Dalarna norr om sjön Siljan.

I övrigt är folkökningen större i landets sydöstra delar – Sörmland, Östergötland, östra Småland och Blekinge.

183

Målat porträtt. Den unga drottningen återges som en kvinna med mörka ögon, framträdande lätt böjd näsa och mörkt, lockigt hår. Hon är klädd i en vit blus under en svart dräkt som är nedhasad över axlarna.

186

Svartvitt foto. Ett ungt solbränt par med två pojkar sitter på en sandstrand.

Alla i familjen är iförda badkläder.

189

Tre illustrationer:

1. Columbus skepp med hissade segel.
2. Landstigning och möte med urinvånare. Besättningen överlämnar gåvor.
3. Landstigning och möte med urinvånare.

193

Målning. Civila beväpnade med spjut, yxor och liar blandas med soldater utanför den medeltida fästningen. En stor kanon dras fram.

194

Målning som föreställer män som jagar bisonoxar med pil och båge från hästryggen i ett trädöst landskap. I förgrunden ligger en stupad bison med en pil i sidan.

195

Världskarta där handelsströmmar under 1700-talet är utmärkta med färgade fält och pilar.

Kartan återges:

- Slavexport: Utgår från ett område i västra Afrika som sträcker sig från nutidens Mauretanien i norr till Angola i sönder samt ett område i Östafrika som omfattar dagens Tanzania och norra Moçambique
- Slavimport: Områden längs Nord- och Sydamerikas kuster som i Sydamerika omfattar nordöstra Argentina, Uruguay, östra Brasilien, Guyana, Venezuela och Ecuador och i Nordamerika sydstaterna Mississippi, Alabama, Georgia, Florida, South Carolina, North Carolina och Virginia samt ögruppen Antillerna i Karibien (Kuba, Jamaica med flera).
- Silver: Från Chile till Centralamerika, från Rio dela Plata (östra Argentina och Uruguay) och från Belize och Mexico till Spanien och Storbritannien. Från Storbritannien i sin tur vidare till Indien, Burma och Kina, och från Centralamerika till Filippinerna.
- Tyger, te, porslin, kryddor: Från Kina och Indien till Spanien och från Filippinerna till Centralamerika
- Slavar: Från nuvarande Nigeria och Angola till östra Brasilien, Guyana, Venezuela, Karibien, och sydöstra Nordamerika
- Socker: Från Karibien till Storbritannien
- Billiga industrivaror och vapen: Från Storbritannien till nuvarande Nigeria och Angola

196

Teckning. Slavarna trängs på smala britsar ovanför den övriga lasten.

198

Scen ur hovlivet. Kejsaren och hans hovfolk sitter utomhus. De passas upp av många tjänare. Målningen innehåller många detaljer som klädedräkter och prydnader.

199

Målning. En soldat i helfigur. Klädd i uniform med hög hatt, utan brätte eller skärm, röd och svart rock, röda knäbyxor.

Han håller i sitt gevär och har en värja hängande vid sidan.

200

Polens delning återgiven med fyra kartor.

- Till 1772: Polen omfattar (förutom sina nutida områden) södra Lettland, Litauen, Vitryssland samt delar av nuvarande västra Ryssland och Ukraina. Landet gränsar till Preussen i väster, nuvarande Estland och Ryssland i norr och öster och till Österrike i söder.
- Till 1793: Polen förlorar områden i nordväst till Preussen, i nordost till Ryssland och i söder till Österrike.
- Till 1795: Polen förlorar ett stort område i väster (inklusive staden Warszawa) till Preussen och ett stort område i öster som omfattar stora områden i Vitryssland och västra Ukraina till Ryssland.
- Efter 1795: Ett område öster och nordost om Warszawa tas av Preussen. Ett område söder om sistnämnda område tas av Österrike medan hela östra återstoden av Polen med Lettland, Litauen, ytterligare delar av västra Vitryssland och västra Ukraina övertas av Ryssland.

202

Två kartor. Nordamerika 1750 respektive 1763.

1750:

- Utforskat område: Sammanhängande område som omfattar östra Alaska, Grönland, större delen av nuvarande Kanada norr om Hudson Bay-området, samt nuvarande Oregon.
- Britter: Landområde kring Hudson Bay som i väster sträcker sig bortom Lake Manitoba, i söder gränsar till området kring de stora sjöarna och väster omfattar Baffin Island samt ett annat område som omfattar södra Newfoundland och kusten i väster från Nova Scotia till Florida.
- Fransmän: Ett sammanhängande område som omfattar landområden kring Mississippi och de stora sjöarna med utsträckning österut till Labrador och norra Newfoundland.
- Spanjorer: Halvön Florida inklusive kuststräckan västerut (förutom ett mindre område väster om Mississippi som innehålls av fransmännen), Kalifornien, Arizona, Texas och Mexico.

1763:

- Outforskat område: Östra Alaska, Grönland samt större delen av nuvarande Kanada norr om Hudson Bay-området.
- Britter: Ett sammanhängande område som sträcker sig ända till Klippiga bergen i väster och som omfattar områdena kring Hudson Bay och de stora sjöarna samt hela östra kusten från södra delen av Baffin Island i norr till New Orleans i söder.
- Spanjorer: Ett stort sammanhängande område i sydvästra Nordamerika som omfattar hela Stillahavskusten från Kalifornien i norr till södra Centralamerika i söder, landområdena kring Mexikanska golfen väster om New Orleans, och ögruppen Antillerna där bland annat Kuba och Puerto Rico ingår.
- Ryssar: Västra Alaska och en del av nordvästligaste Kanada.
- Av Ryssland och Spanien omstritt område: Nuvarande Oregon (norr om Kalifornien)

204

Detaljerad teckning som visar hur ett järnverk med hammare som drivs av ett vattenhjul fungerar med en tillagd bild av olika verktyg som används vid framställningen.

212

Drottningen i helfigur. Hennes hår är uppsatt i en hög frisyr som upptill är dekorerad med fjäderplymer. Hon bär en klänning med vid kjol och bara axlar. Den är dekorerad med volanger och rosetter.

216

Illustration. Giljotinen står på en upphöjd plattform som byggts upp mitt på ett stort torg. Runt om står soldater.

217

Plansch med tre personer som utför olika göromål. Planschen återges:

En man fyller en flaska med rödvin ur ett mått med hjälp av en tratt.

En kvinna väger socker på en balansvåg. På bordet framför henne ligger olika vikter och två sockertoppar.

En man mäter upp ett tygstycke med en måttstock.

220

Karta som visar Europa 1810 under Napoleon.

Kartan återges:

- Franskt territorium: Nuvarande Frankrike med Belgien, Nederländerna och nordvästra Tyskland, nordvästra Italien, ett område i västra Italien som omfattar Rom, nuvarande Kroatien med västra Slovenien, Sardinien och områden i nordvästra Spanien.

- Stater styrda av Napoleons familj: Spanien, resten av den italienska halvön med Sicilien samt ett område i norra Tyskland med staden Hamburg.
- Andra områden kontrollerade av Frankrike: Stater i västra Tyskland, samt områden i nuvarande nordöstra Polen.
- Frankrikes övriga allierade: Danmark-Norge, Preussen, Österrike-Ungern och Ryssland.
- Länder helt utanför Napoleons maktsfär vid denna tidpunkt är Sverige, Storbritannien, Portugal samt det Osmanska riket.

221

Utomhusscen. Några män skall just avrättas av en rad soldater som står med gevär. I gruppen av män står en man i vit skjorta som står med utbredda armar och öppna händer samtidigt som han med ser rakt på soldaterna. Invid männen ligger människor som redan avrättats.

224

Karta. Europas stater efter Wienkongressen 1815.

Europa är vid denna tidpunkt indelat i följande stadsbildningar:

- Danmark med Island
- Sverige-Norge
- Ryssland med Finland och delar av Polen
- Storbritannien
- Nederländerna
- Preussen med västra Tyskland (Rhenlandet) och delar av Polen samt nuvarande polska och litauiska kusten
- Österrike som förutom sitt nuvarande område omfattade hela Centraleuropa och södra Polen
- Ett antal tyska småstater i nuvarande norra och södra Tyskland
- Schweiz
- Piemonte-Sardinien
- Italienska småstater
- Frankrike
- Spanien
- Portugal
- Osmanska riket (som omfattade Balkanområdet, med Grekland, samt östra Bulgarien och Rumänien).

225

Illustration. En man, påhejad av några till, drar i ett rep och hänger en soldat i en galge. Runt omkring syns ett stort antal galgar med hängda människor.

225

Karta. Södra Nordamerika och Sydamerika.

De amerikanska koloniernas frigörelse 1804-1830.

Kartan återges (årtalen för frigörelsen anges inom parentes):

Tidigare fransk koloni:

- Haiti (1804)

Tidigare portugisisk koloni:

- Brasilien (1822)

Tidigare spanska kolonier:

- Mexico (1821)
- Dominikanska republiken (1821)
- Centralamerikanska unionen (1823)
- Venezuela (1821)
- Colombia (1819)
- Ecuador (1822)
- Peru (1824)
- Bolivia (1825)
- Chile (1818)
- Uruguay (1828)
- Argentina (1816)
- Paraguay (1811)

Kvarvarande kolonier:

- Bahamas
- Cuba
- Jamaica
- Trinidad
- Brittiska Honduras
- Guyana
- Patagonien (som inte hörde till någon av länderna vid denna tidpunkt)

226

Illustration från 1800-talet. Utsikt över en tätbebyggd stad med betydligt fler höga rykande fabriksskorstenar än kyrktorn.

228

Illustration. En produktionshall i textilfabrik där de mekaniska vävstolarna står uppställda i långa parallella rader åtskilda av breda gångar. Det är många kvinnor på arbetsgolvet. En kvinna pekar ut något i en maskin för den mannen på bilden.

229

Illustration. Maskinen består av en bred som står på fyra ben. Ena sidan är försedd med rader av trådspolar. På andra sidan sitter ett stort hjul med en tunn drivrem.

232

Teckning. En kvinna och barn släpar tillsammans en stor korg med kol uppför gruvgången. Gången är så låg att kvinnan inte kan stå upprätt.

233

Teckning. Bomullen fraktas på stora vagnar dragna av bufflar.

236

Målning med fyra män som är klädda i enlighet med sina respektive stånd (adelsmannen i uniform, prästen i prästkrage - och så vidare).

Borgaren går och försöker dra en motsträvig ko efter sig i en lina som är fäst i djurets horn. Adelsmannen sitter på kons rygg.

Prästen sitter på en pall och mjölkar kon.

Bonden drar kon i svansen från andra hållet.

238

Etiketten bär en teckning som föreställer en man iförd bredbrättad hatt, väst och knäbyxor som puffar på sin pipa medan han gräver i sitt tobaksland.

Etiketten bär följande text: "Den idoge tobaksplanteuren. Skördad i Stockholm och Kungsbacken hos Hans Frestadius."

240

Diagram. Årtal (1750–1780) längs x-axeln, och antal (0–600) längs y-axeln. Fyra olika kurvor visar utgivningen av skrifter i de olika ämnena.

Under perioden pendlar ämnet politik, tillsammans med skönlitteratur och ekonomi, mellan 0 och 50 publikationer med enstaka tillfälliga pikar då de når upp till omkring 100 publikationer. Filosofi ligger stadigt strax över 0 under hela perioden. Under perioden mellan 1765 och 1773 inträffar en markant ökning av antalet publikationer för alla ämnen, utom filosofi. Störst ökning visar dock ämnet politik med två toppar: 1769 med över 550 skrifter och 1771 med nästan 600.

242

Spikklubban består av en lång rak käpp i vars ena ände fyra långa spetsiga spikar är inslagna så att spetsarna som pekar ut vinkelrätt mot skaftet bildar ett "X".

En femte spikspets pekar rakt fram i skaftets riktning.

242

Detaljerade teckningar av olika växters frukter sedda utifrån och i genomskärning (bland annat två öppnade ärtskidor med rader av ärtor). Alla teckningarna är numrerade.

244

Skissartad teckning. Bellman sitter och läser. Bredvid sig har han en flaska och ett glas på fot.

246

En stor sal fylld av maskeradklädda människor. Kungen skjuts av en man i hatt och svart mantel. Mannen har mask för ansiktet.

249

Målning. Tingssalen är fylld av män i olika åldrar. En man står vid ett litet bord och läser från några papper.

249

Två kartor över de politiska förhållandena i Norden vid 1800-talets början.

- 1805: Norden är uppdelat i två statsbildningar: Danmark-Norge i väster och Sverige-Finland i öster. Längre österut ligger Ryssland vars gräns mot södra Finland löper längre västerut än den gör i dag.
- 1815: Finland ingår i Ryssland som nu gränsar till Sverige längs Torne älv. Norge och Sverige utgör ett land. Danmark har sin nuvarande omfattning förutom att landet sträcker sig längre söderut än i dag.

252

Illustration. Spanska soldater övervakar när inkafolkets män levererar guldföremål som fat, bågare och skulpturer vid porten till en fästning.

254

Två teckningar.

1. Kina. Tre män pumpar upp vatten till ett fält med hjälp av ett slags trampdrivet vattenhjul.
2. Holland. En ritning av en väderkvarnsdriven pump.

258

Plansch med målning. En folksamling med kungen till häst i mitten. Det ser ut att råda feststämning. Många har, liksom kungen, en vit bindel om armen.

262

Målning. En skara män sitter och står kring ett bord. Alla läser varsin tidning och det ligger tidningar på bordet.

263

Teckning. Samhället återges som ett torn bestående av runda plattformar, mindre ju högre upp i tornet man kommer. Längs ner arbetare som håller upp allt ovanför med sina kroppar. Över dem borgarklassen vid dukade bord, över dem militären, sedan präster och överst kung och regering. Som topp på tornet en stor pengasäck.

265

Politisk karikatyr. Mill går in i en vallokal i spetsen för en skara kvinnor. Han trycker sin hand mot armen på en storvuxen och välnärd man som står framför honom och som till utseendet påminner om den engelska nationalsymbolen "John Bull". Den senare uppskattar inte behandlingen.

267

Målning. Vy längs en bred gata kantad av höga flervåningshus av sten. Många vagnar kör längs gatan och trottoarerna vimlar av fotgängare.

269

Teckning. Ett mansansikte med lockigt hår, stora polisonger och dubbelhaka. I fyra steg försvinner de mänskliga dragen och ansiktet förvandlas till ett päron.

273

Några män sitter runt ett bord med spelkort i händerna. Istället för sedelbuntar har de lag upp hopsurrade buntar med livegna på bordet.

273

Svartvitt foto. En man med cylinderhatt på huvudet står framför rulle kätting bestående av gigantiska länkar.

277

Karta som visar den geografiska fördelningen av olika folkgrupper i Österrike 1815.
Kartan återges:

- Italienare: Sydvästligaste delen som omfattar Lombardiet och Venetien med staden Venedig.
- Tyskar: Tyrolen och de västra delarna av landet med huvudstaden Wien, samt spridda områden i Ungern.
- Tjecker: Böhmen och Mähren i nordväst (nuvarande Tjeckien).
- Slovener: Öster om Venetien (nuvarande Slovenien).
- Kroater: Kroatien, Slavonien i söder.
- Serber: Öster om Kroatien.
- Ungrare: Ungern med angränsande områden, samt landets östligaste del (i nuvarande Rumänien).
- Slovaker: Öster om Mähren (i nutidens Slovakien).
- Polacker: Galizien i norra delen av landet (sydligast delen av nuvarande Polen).
- Ukrainare: Nordöstra delen (västligaste delen av nuvarande Ukraina).
- Rumäner: Sydöstligaste delen (delar av nuvarande Rumänien och Moldavien).
- Riksgränser 1815: Genom norra Italien norr om Milano och vidare gränsande i norr mot de tyska staterna Bayern, Sachsen och Preussen; i öster mot Ryssland och i sydöst och syd mot det Osmanska imperiet.

278

Italiens enande 1859–70:

- Kungariket Sardinien 1859: Ön Sardinien och den nordvästligaste delen av Italien
- Till Italien 1859: Lombardiet i nordligaste Italien
- Avträtt till Frankrike 1860: Savoyen och Nice (i nordväst)
- Till Italien maj 1860: Sammanhängande område som omfattade Parma, Modena, Lucca och Toscana
- Till Italien nov 1860: Romagna, större delen av Kyrkostaten samt kungariket Båda Sicilierna (som omfattade ön Sicilien och hela södra delen av den italienska halvön)
- Till Italien 1866: Venetien (nordöstligaste Italien)
- Till Italien 1870: Västra delen av Kyrkostaten
- Italiens gräns 1866: Italien gränsar till Frankrike i nordväst, till Schweiz i norr och till Österrike–Ungern i nordost

279

Karta. Tyska förbundet ca 1866.

Förbundet omfattade vid denna tidpunkt ännu ett stort antal stater.

Störst av dessa var Preussen och Österrike. Preussen omfattade vid denna tidpunkt två större områden - ett i väster med staden Köln (Westfalen) som i väster gränsade till Nederländerna, Belgien och Frankrike, och ett annat - avsevärt större område - i nordost med huvudstaden Berlin, större delen av tyska (och nuvarande polska) östersjökusten med städerna Danzig och Königsberg (nutidens Gdynia och Kaliningrad) inklusive stora delar av nuvarande Polen.

I Preussen ingick även flera mindre områden i centrala och södra Tyskland.

Österrike omfattade ett stort sammanhängande område i söder och sydost där bland annat nutidens Tjeckien och Slovakien ingick.

Andra stater som ingick i förbundet var Hannover, Holstein och Mecklenburg Schwerin i norr och Baden, Württemberg, kungariket Bayern med staden München och Sachsen med staden Dresden i söder.

I centrala Tyskland - mellan ovan nämnda stater - låg dessutom ett stort antal "småstater" som inte är namngivna på kartan.

Gränserna för Tyska förbundet i sin helhet sammanföll i stort sett med det nuvarande Tysklands gränser i väster medan förbundets gränser i söder löpte genom bland annat nutidens Norditalien och i öster skar genom östra Preussen och Österrike så att till exempel städerna Danzig och Königsberg låg utanför förbundet.

281

Svartvitt foto. En stor skara militärer till häst varav många bär pickelhuva, en typ av hjälm som upptill är försedd med en metallspets.

282

Svartvitt foto. En åldrad man i traditionell dräkt. Han håller i en pilbåge och har lagt en pil på plats.

284

Karta. Uppdelningen av Förenta Staterna under inbördeskriget 1861-65.

Kartan återges:

- Nordstaterna: Oregon och Kalifornien i väster; Minnesota, Wisconsin, Iowa, Illinois, Indiana, Michigan, Ohio, Pennsylvania och New York kring de stora sjöarna, samt utmed östkusten; Maine, Vermont, New Hampshire, Massachusetts, Rhode Island, Connecticut, New Jersey.
- Stater med slaveri som valde att ansluta sig till nordstaterna: Ett bälte av länder mellan Nord- och Sydstaterna som omfattar Missouri, Kentucky, West Virginia, Maryland och Delaware.
- Sydstaterna: Texas, Arkansas, Louisiana, Mississippi, Tennessee, Alabama, Georgia, Florida, South Carolina, North Carolina, Virginia.
- Område som ej hade status som delstat: Ett stort sammanhängande område i USA:s inre som gränsar till Kanada i norr, Mexico och Texas i söder, samt Minnesota, Iowa och Missouri i öster.

285

Svartvitt foto. Ett stort stadstorg som är fyllt med torgstånd och kunder.

290

Teckning. En stor fabriksanläggning med många byggnader och tre höga bolmande skorstenar ligger vid en älv där flottare arbetar med massor av timmerstockar som flyter på vattnet. Från vattnet och upp till öppna portar i byggnaderna löper ett slags ramper där timret kan transporteras in.

291

Teckning. Stora folkmassor bevittnar hur ett tåg draget av ett ånglok lämnar en stor stationsbyggnad. Många höga flaggstänger med flaggor och vimplar är resta längs spåret.

295

Diagram. Antalet födda och döda per 1000 invånare i Sverige 1750–1950. Årtal (1750–1950) längs x-axeln, och antal (0–50) längs y-axeln. Två kurvor visar nativitet respektive mortalitet. Kurvan för födda startar på omkring 40, och sjunker stadigt, dock med små variationer upp och ner till under 20 vid 1950. Kurvan för döda startar vid omkring 25 och följer födda-kurvan, dock med en större variation, till 10 1950. Under perioden 1750–1815 är gapet mellan kurvorna mindre än senare. Antalet döda överskrider antalet födda omkring 1774, 1779, 1800 och 1815.

300

Svartvitt foto. Två kvinnor sitter vid ett bord täckt med en stor duk. Rummet är fullt av små bord med statyetter och krukväxter. Från taket hänger stora kristallkronor. Väggarna är täckta av inramade målningar.

302

Svartvitt fotoporträtt. En ung kvinna som är barhuvad och klädd i vitt sitter med armarna stödda mot en möbel med fransprydd dyna.

304

Svartvitt foto. Tre kvinnor, klädda i långa kjolar, går med tung last upp på bygget av en hög murad vägg. De bär sina hinkar med hjälp av ett ok, en stång som ligger över deras axlar.

309

Tre foton. Statyer.

1. Karl XII i Stockholm. Han står barhuvad med dragen värja i ena handen och pekar mot öster. Han är klädd i enkel uniformsrock och bär stövlar med sporrar.
2. Gustav II Adolf i Göteborg står med ena handen på höften och pekar nedåt. Han bär bredbrättad hatt med plymer, mantel, kort jacka och kragstövlar
3. Karl X Gustav i Malmö skådar ned från hästryggen. Han bär bredbrättad hatt och värja. Inklipp i bilden är en liten protestbild: ett foto av statyn överstruken med ett rött streck och texten "BortMedKarlXGustavNu.org"

313

Två svartvita foton som visar hur långt bygget på Eiffeltornets andra våning hinner framskrida under en månads tid året 1888 (från den 14:e oktober till den 14:e november).

314

Svartvitt foto. Svindlande utsikt uppifrån det pågående bygget av en skyskrapa. Nedanför skymtar den breda gatan Broadway. Bilarna ser ut som små prickar långt därnere. Uppe på byggplatsen står en man och röker pipa med händerna på höfterna.

315

Reklamaffisch från början av 1900-talet. En liten pojke och hans mor står och tittar upp på en stor naken glödlampa med påskriften "Kungslampan" som lyser upp deras omgivning. Texten på affischen lyder: Mamma, är det solen? Nej mitt barn, det är kungslampan.

320

Diagram. Antalet immigranter i USA. Årtal(1840–1910) längs x-axeln, och antal (0–1,3 miljoner) längs y-axeln. En kurva visar variationen över tid. Kurvan visar fyra höga toppar:

- 1850-talets början med ca 4,5 miljoner
- 1870-talets mitt med 0,5 miljoner
- 1880-talets början med 0,8 miljoner
- 1910-talets slut med två mycket höga pika på ca 1,5 respektive ca 1,4 miljoner som ligger nära varandra i tid.

Mellan de ovan nämnda topparna låg antalet för det mesta mellan 0,1 och 0,2 miljoner.

320

Svartvitt foto. Ett rum fyllt av män i slitna kläder. De är försedda med papper och penna och sitter på rad på stolar med skrivskiva.

321

Svartvitt foto. Två kvinnor har uppfört ett gatustånd intill en lyktstolpe vid en bred stadsgata. De har jättelika korgar och några hinkar fyllda med olika sorters blommor.

322

Svartvitt gruppfoto. Sex män sitter omgivna av grova träbjälkar och rör. De bär grova kläder och skor. Skärmmössorna är en sorts keps, men med mer tyg som gör överdelen med platt.

323

Svartvitt foto. En grupp kvinnor iförda breda hattar sitter högst upp i en mycket hög fyrhjulig vagn dragen av två hästar.

Vagnen är upptill försedd med flaggor medan sidorna är klädda med plakat med texter som: "Read Votes for Women", "Governments assault on suffragettes" och så vidare ...

325

Svartvitt foto. Strandkanten intill kanalen. I förgrunden några lastade dromedarer och människor i rörelse. En liten segelbåt ligger förtöjd. Längre ut ett stort skepp som är på väg in i kanalen.

226

Karta över utbredningen av kolonier i Afrika 1880 (Vid denna tidpunkt var en överväldigande del av Afrika självständigt):

- Spanien: Ett litet område vid Marockos kust, Kanarieöarna, samt Río Muni vid västkusten norr om Gabon.
- Frankrike: Algeriet, Senegal, Gabon och ett litet område söder om Gambia, områden längs kusten öster om Elfenbenskusten, samt Djibouti.
- Portugal: Portugisiska Östafrika (nuvarande Moçambique) och Angola.
- Storbritannien: Kapkolonin och Transvaal i nuvarande Sydafrika, Gambia, Sierra Leone, Walvis Bay vid nuvarande Namibias kust, samt områden längs kusten öster om Elfenbenskusten.
- Osmanska riket: Tripolis (nuvarande Tunisien och Libyen) och Egypten.

327

Karta över utbredningen av kolonier i Afrika 1914:

- Spanien: Rio de Oro (nuvarande Västsahara), Kanarieöarna, Ceuta (vid Gibraltar sund) och Río Muni.
- Frankrike: Marocko, Algeriet, Franska Västafrika som omfattar större delen av västra Sahara och ett stort område av centrala Afrika, samt de västafrikanska områdena Senegal, Franska Guinea, Elfenbenskusten, Gabon och Kamerun, Franska Somaliland (gränsar till Eritrea), samt ön Madagaskar.
- Portugal: Angola (Portugisiska Västafrika) och Moçambique (Portugisiska Östafrika).
- Storbritannien: Sierra Leone, Guldkusten, Nigeria, Sydafrikanska unionen, Basutoland, Swaziland, Bechuanaland (nuvarande Botswana), Syd-Rhodesia (nuvarande Zimbabwe), Nord-Rhodesia och Nyasaland (Nuvarande Zambia), Brittiska Östafrika (nuvarande Kenya och södra Somalia), Uganda, Engelska Somaliland (norra Somalia), Angloegyptiska Sudan, Egypten.
- Belgien: Belgiska Kongo (omfattade nuvarande Kongo och Centralafrikanska republiken).
- Italien: Libyen, Italienska Somaliland (nuvarande mellersta och nordöstra Somalia), Eritrea.
- Tyskland: Togo, Kamerun, Tyska Västafrika (nuvarande Namibia), Tyska Östafrika (Tanzania).
- Självständig stater: Liberia och Abessinien (nuvarande Etiopien).

329

Karta. Rysk expansion 1796–1917 och transsibiriska järnvägens sträckning.

- Ryssland 1796: I väster sträcker sig Ryssland till gränsen mot Finland och omfattar de nuvarande baltiska staterna, Vitryssland och större delen av nuvarande Ukraina. I öster omfattar landet hela Sibirien med ishavskusten och halvön Kamtjatka vid norra Stilla Havet.
- Erövringar till 1812: Finland, ögrupperna Severnaja Semlja och Nysibiriska öarna i Ishavet, mindre områden i västra Polen och i västra Ukraina samt ett område i Kaukasus (mellan Svarta havet och Kaspiska havet)
- Erövringar till 1825: Områden i västra nuvarande Polen, stora områden från norra Kaspiska havet och österut.
- Erövringar till 1881: Områden i västra Ukraina och Kaukasus, stora områden i västra Centralasien (nuvarande Kazakstan med angränsande länder i söder) samt norra Manchuriet och norra halvan av ön Sachalin i Stilla havet
- Erövringar till 1917: Områden öster om södra Kaspiska havet.

330

Svartvitt foto. Tio män är samlade kring ett stort utvikt papper. Alla har håret uppsatt i en knut fastsatt med ett pinnliknande spänne. De är klädda i löst sittande kimono eller uniformsrock och bär stora samurajsvärd.

332

Svartvitt foto. Fyra huvudlösa kroppar med bakbundna händer ligger på marken med de avhuggna huvudena framför sig. Vid kropparna står en grupp soldater.

333

Karta. Kolonier i Asien 1914.

Kartan återges:

- USA: Filippinerna
- Japan: Korea och södra halvan av ön Sachalin
- Frankrike: Franska Ostindien
- Portugal: Goa, Östtimor, Macao
- Storbritannien: Indien, Bhutan, Malaysia, Sydöstra Nya Guinea
- Ryssland: Georgien, Kazakstan, östra delen av Ryssland
- Tyskland: Nordöstra Nya Guinea
- Självständig stat: Ryssland, Osmanska riket, Iran, Arabien, Afghanistan, Mongoliet, Kina, Japan

336

Tecknad plansch. Bildens medelpunkt utgörs av en vit europeisk man som är prydligt klädd i kavaj, stärkkrage och kravatt. Han är omgiven av fyra män som får utgöra representanter för ursprungsbefolkning från Amerika, Afrika, Asien och möjligen Australien.

338

Karta. Militärallianserna i Europa inför första världskriget.

Kartan återges:

- Trippelalliansen: Tyskland, Österrike-Ungern, Italien.
- Ententen: Storbritannien, Frankrike, Ryssland, Serbien.
- Neutrala stater: Norge, Sverige, Danmark, Nederländerna, Belgien, Schweiz, Portugal, Spanien, Rumänien, Bulgarien, Grekland, Albanien, Osmanska riket.

339

Svartvitt foto. En man hålls fast av flera poliser. Andra poliser håller undan en grupp män som försöker komma nära.

343

Tecknad värnvingsaffisch. Bilden på affischen föreställer ett brittiskt flygplan som träffar en tysk ubåt med en bomb. Texten lyder: Join the Royal Air Force and make a direct hit.

344

Karta. Europa under första världskriget.

- Centralmakterna: Tyskland, Österrike–Ungern, Bulgarien, Turkiet
- Ententen: Storbritannien, Frankrike, Italien, Portugal, Serbien, Grekland, Rumänien, Ryssland med Finland (självständigt 6/12 1917)
- Neutrala stater: Spanien, Schweiz, Nederländerna, Norge, Sverige, Albanien

Frontlinjer 1918:

- I väster (i juli 1918): Fronten löper genom det nordvästligaste hörnet av Belgien och vidare genom norra Frankrike nära Paris och vidare längs fransk–tyska gränsen till Schweiz. Ett kort frontavsnitt löper (i oktober 1918) även genom nordöstligaste Italien.
- I söder: En front löper (i augusti 1918) genom södra Albanien, sydligaste Serbien och den nordöstligaste delen av Grekland.
- I öst (i februari 1918): Fronten löper längs gränsen mellan Ryssland och Estland, Vitryssland och Ukraina (de sistnämnda länderna hörde alla till Ryssland vid denna tidpunkt)

347

Karta som visar den politiska uppdelningen av Europa efter första världskriget.

Kartan återges:

- Tidigare Österrike-Ungern: Uppdelat i Tjeckoslovakien, Österrike, Ungern, Jugoslavien, dessutom övergår områden till södra Polen (Galizien) och till västra Rumänien.
- Rysslands landförluster: Polen, Litauen, Lettland, Estland, Finland, Bessarabien (ingår i norra Rumänien).
- Tysklands landförluster: Alsace-Lorraine (till Frankrike), Polska korridoren mellan Preussen och Ostpreussen (till Polen) nordöstra Ostpreussen (till Litauen), Slesvig (till Danmark).
- Bulgariens landförluster: Ett sydligt område som tillfaller Grekland.
- Demilitariserad zon: Rhenlandet.

- Nationsgränser: Sammanfaller med "gränserna" i dagens Europa förutom nordligaste och sydöstra Finlands gränser mot Ryssland, gränserna mellan Tyskland och Polen (och Ryssland), Jugoslavien (som numera är upplöst) Rysslands, numera till största delen Vitrysslands och Ukrainas, gränser mot Polen, samt Rumäniens gräns mot Ryssland (numera Ukraina).
- Nya stater: Irland (hela ön förutom dess nordöstra hörn blir självständig 1922), Polen, Tjeckoslovakien, Österrike, Ungern, Jugoslavien, Turkiet.

347

Svartvitt foto. En stor gymnastiksal där det höga taket bärs upp av några pelare.

Bakom en lång skärm har dubbla rader av sängar med patienter ställts upp.

Flera män och kvinnor i långa vita rockar står mellan sängarna.

Vid fotänden på en av sängarna sitter en kvinna med två små barn.

348

Svartvitt foto. Några män sitter runt ett litet bord framför ett knuttimrat hus med halmtak. Männerna, som alla har yviga frisyrer och stora helskägg, är klädda i långa rockar och stora filtstövlar. En av dem har en stor bok uppslagen framför sig.

I bakgrunden står ett fåtal kvinnor som alla bär vita sjaletter.

348

Svartvitt gruppfoto. Den uniformsklädde tsaren sitter omgiven av sin familj. Tsarinnan och de fyra döttrarna är alla klädda i vitt medan den betydligt yngre prinsen är iförd sjömanskostym.

354

Svartvitt foto. Människor i olika åldrar som är insvepta i filter sitter och ligger på fartygets stängda lastluckor.

355

Diagram med en kurva. Utvandringen från Sverige till USA 1850–1914 angiven i 1000-tal. (Följande 6 toppar i emigrationen kan utläsas (alla angivna sifferuppgifter nedan är ungefärliga):

- Slutet på 1860-talet: 33000
- Början på 1880-talet: 42000
- Slutet på 1880-talet: 47000
- Början på 1890-talet: 39000
- 1900-talets första år: 33000
- 1910: 21000

Mellan topparna ligger utvandringen på betydligt lägre nivåer: under 5000 fram till 1800-talets sista decennium och kring 10000 under resten av perioden.

356

Svartvitt foto. Ett arbetslag utanför en trång och låg mynning i en bergssida. Arbetet sker för hand med hjälp av spett och släggor. Malmen transporteras ur gruvan med små handdragna vagnar som går på räls.

356

Ritning som visar en skiftnyckel sedd från sidan och uppifrån samt olika delar var för sig.

356

Foto. Telefonen består av en cylinderformad huvuddel, försedd med en vev på sidan. Uptill sitter en klyka där telefonluren är placerad. Telefon är rikligt utsirad med dekorationer metall.

356

Teckning. Separatoren består av en stålcyllinder med anslutande rör och kranar.

360

Svartvitt foto. Fem ungdomar står på en scen och framför ett skådespel under devisen "Frihet–Jämlikhet–Broderskap".

363

Svartvitt foto. Stavhopparen, som just släpper staven, är på väg över ribban. Under den finns bara sand att landa i. funktionärerna är klädda i kostym och hatt.

366

Affisch med bland annat följande text:

Män och Kvinnor upp till demonstration!

Alla för den allmänna rösträtten intresserade.

Den 4 Juni, nu om söndag

Tal af Hrr Svartengren, Österdahl och Schäringsson. Därefter muntration.

Rösträttsföreningen tillhandahåller själf läskedrycker.

Kom ihåg att samma dag öfver hela landet mönstras rösträttstrupperna!

367

Svartvitt foto. Ett stort demonstrationståg med människor i alla åldrar drar fram över ett stort torg omgivet av låg stadsbebyggelse. Tåget leds av en blåsorkester.

368

Svartvitt foto. Stapeln av pärmar är betydligt högre än Elin Wägner.

368

Unionsflaggan består av en svensk flagga samt en liten kombination av den norska och svenska flaggan infälld i det övre vänstra fältet.

370

Tecknad bild med ornamenterad ram. Ett demonstrationståg med skäggiga gestalter går mot betraktaren. En morgonhimmel med skingrande moln som bakgrund. Banderollerna som hålls upp i tåget är framställda så att de leder tankarna till seglen på en vikingaflotta. Ramen föreställer träsniderier. I ramens fyra hörn sitter följande symboler: tre kronor, ett riksäpple, ett kors infogat i en cirkel samt ett hakkors.

371

Serie om tre teckningar.

1. 1914: En man klädd som handlare skjuter en skottkärra, fullastad med skinkor, korvar och ett grishuvud framför sig.
2. 1916: Mannen, som nu är betydligt tjockare, är iförd svart kostym med och svarta lackskor. Skottkärran är nu fullastad med pengar istället för kött.
3. 1917: Den svartklädde mannen har nu blivit extremt tjock. Skottkärran som han, svettandes, skjuter framför sig är helt fylld av hans enorma mage.

371

Svartvitt foto. Branting och kungen står på en trädgårdsgång och pratar med varandra. Gustav V har, i motsats till Branting, inte tagit av sig sin cylinderhatt. Branting tittar monarken rätt i ögonen.

375

Svartvitt foto. En officer riktar sin pistol på nära håll mot en man med förbundna ögon som står fastbunden vid ett träd. Mellan de två står en spade nedstucken i jorden.

Omgivningarna utgörs av småvuxen tallskog och en gårdsgård.

375

Målning. Utsikt över ett landskap i skymningsljus. Milsvida skogar genomdragna med stora sjöar sträcker sig bort mot horisonten.

375

Målning med människor som dansar framför en timrad byggnad. I bakgrunden skymtar en midsommarstång och en rödmålad husgavel som blir belyst av kvällssolen.

375

Målning. Interiör med ett par som sitter vid ett runt bord med en tänd fotogenlampa. Mannen sitter i ena hörnet av en soffa och läser i en bok. Kvinnan sitter mittemot på en stol och arbetar med sömnad. I det mörka fönstret ovanför dem står många krukväxter. Ett hörn i rummet upptas av en kakelugn.

379

Svartvitt foto i svart ram. En barhuvad leende ung man iförd militäruniform står vid en havsstrand.

En röd vallmoblomma har lagts över fotot.

380

Teckning. Världskarta där den afrikanska kontinenten har grävts ur till en stor grop med några enstaka guldklimpar i botten. Nordamerika norr om Mexico och Europa norr om Spanien är däremot täckta med var sin stor hög av guldklimpar.

387

Svartvitt foto. Ett mjölkutkörare bär en korg full med mjölkflaskor genom en stadsgata fylld med bråte efter en bombräd. I bakgrunden bekämpar brandsoldater en eldsvåda.

389

Svartvitt foto. Ett ungt par sitter i framsätet på en stor bil med soltak. I baksätet sitter en äldre man.

389

Svartvitt foto. Orkestern omfattar en trummis, två trombonister, en trumpetspelare (Louis Armstrong), en klarinettist, en kvinnlig pianist, samt en banjospelare.

390

Filmaffisch. En luggsliten Charlie Chaplin står bredvid en liten pojke iförd keps, tröja, hängselbyxor och slitna skor som alla är alldeles för stora för honom.

390

Svartvitt foto. Fem elegant klädda unga kvinnor trängs på en trädgårdssoffa (Två av dem sitter på armstöden)

391

Svartvitt foto. Människor med papper i händerna trängs utanför porten till en bank.

395

Svartvitt foto. Ryggtaflorna på två män med väskor som går längs en bred bilväg.

Vid sidan av vägen sitter en stor reklamskylt med en man som sitter tillbakalutad i ett bekvämt tågsäte bredvid texten: "Next time try the train, relax".

396

Propagandaaffisch i rött och svart. I förgrunden arbetar en man och en kvinna med att smida stål vid ett städ. Bakom dem skymtar stora skaror av människor som arbetar med industriell produktion mot en bakgrund av fabriker, stålkonstruktioner och rykande fabriksskorstenar.

397

Retuscherat foto. Stalin iförd vit uniform. Han står i talarstolen mot bakgrund av en jättelik röd fana med Lenins porträtt. Det senare porträttet är placerat så att Lenin och Stalin ser ut att stå sida vid sida.

400

Svartvitt foto. Vy över en jättelik byggarbetsplats av skövlad mark. Allt arbete utförs för hand med enkla redskap. I bakgrunden skymtar vad som finns kvar av gles skog.

403

Svartvitt foto. En stor folksamling deltar i en utomhusceremoni. I förgrunden står en stor skara äldre höga officerare som alla är barhuvade.

403

Sedel som har det nya värdet markerat med röd stämpel över det gamla.

403

Svartvitt foto. Två män och en kvinna räknar pengar vid ett bord som är översållat med sedlar. Den ene mannen och kvinnan för bok medan den tredje mannen föser ned en hög med sedlar i en pappask.

405

Målad affisch. En ung blond kvinna som ammar sitt barn. Hennes huvud är omgivet av en stor varm sol. I bakgrunden skymtar en by med en kyrka och en bonde som plöjer sin åker med häst.

405

Svartvitt foto. De unga männen är bara klädda i shorts. De marscherar i militär kolonn i led om tre man.

405

Diagram med en kurva. Miljoner arbetslösa i Tyskland 1918–33.

Arbetslösheten stiger till ca 2,5 år 1919 för att sjunka tillbaka och under större delen av 1920-talets första hälft ligger kring 1 miljon (undantaget utgörs av året 1923 då en plötslig topp till 4 miljoner inträffar). Under andra halvan av 20-talet stiger arbetslösheten så att den ligger mellan 2 och 3 miljoner. 1929 stiger arbetslösheten brant och toppar med 6 miljoner 1931 och 1932. Efter det sistnämnda årtalet sjunker arbetslösheten ned mot 4 miljoner.

406

Diagram som omfattar perioden tiden kort före 1920 till kort efter 1932.

Diagrammet återges (sifferuppgifterna är ungefärliga):

Före 1920

Högern:

- (DNVP) Tyska nationalister 10 %

Liberaler:

- Bayerska folkpartiet och Centrum 20 %
- (DVP) Folkpartier 5 %
- (DDP) Demokraterna 18 %

Vänster:

- (SPD) Socialdemokraterna 40 %
- (USDP) Oberoende socialdemokrater 7 %

1920–1925

Högern:

- (DNVP) Tyska nationalister 16 %
- Övriga partier 1 %

Liberaler:

- Bayerska folkpartiet och Centrum 19 %
- (DVP) Folkpartier 15 %
- (DDP) Demokraterna 9 %

Vänster:

- (SPD) Socialdemokraterna 22 %
- (USDP) Oberoende socialdemokrater 18 %

1926–1928

Högern:

- (DNVP) Tyska nationalister 15 %
- (NSDAP) Nazisterna 3 %
- Övriga partier 9 %

Liberaler:

- Bayerska folkpartiet och Centrum 17 %
- (DVP) Folkpartier 10 %
- (DDP) Demokraterna 4 %

Vänster:

- (SPD) Socialdemokraterna 31 %
- (USDP) Kommunisterna 11 %

Efter 1930–1932

Högern:

- (DNVP) Tyska nationalister 6 %
- (NSDAP) Nazisterna 39 %
- Övriga partier 2 %

Liberaler:

- (DVP) Folkpartier 15 %
- (DDP) Demokraterna 2 %

Vänster:

- (SPD) Socialdemokraterna 21 %
- (USDP) Kommunisterna 15 %

407

Svartvitt foto. Manliga idrottare från Tyskland, USA och Italien vid prisutdelningen. Samtliga bär lagerkransar på huvudet. De tyska idrottarna gör den nazistiska hälsningen med utsträckt högerarm medan amerikanerna gör militär honnör, italienarna gör ingetdera.

Bakgrunden utgörs av läktare som är fyllda av väldiga åskådarskaror.

408

Svartvitt foto. Vy över en mycket stor öppen yta som är täckt av tusentals soldater som står uppställda i led. I förgrunden står Hitler i en talarstol med ryggen mot kameran. Bakom honom står uniformerade män som håller upp nazistiska fanor på hållare som är dekorerade med örnar sittande på hakkors.

409

Karta. Demokratier och diktaturer i Europa före andra världskriget (Årtalen för diktaturernas genomförande anges inom parentes).

Kartan återges:

- Demokratier: Irland, Storbritannien, Frankrike, Schweiz, Belgien, Holland, Tjeckoslovakien, Danmark och Island (som är i personalunion med Danmark), Norge, Sverige, Finland.
- Kommunistiska diktaturer: Sovjetunionen (diktatur från 1922).
- Nazistisk eller fascistisk diktatur: Tyskland (1933), Spanien (1923-30, och sedan diktatur på nytt 1939), Italien (1925).
- Annan högerdiktatur: Portugal (1926), Österrike (1934), Estland (1934), Lettland (1934), Litauen (1926), Polen (1926), Ungern (1920), Rumänien (1938), Jugoslavien (1929), Bulgarien (1934), Albanien (1928), Grekland (1936), Turkiet (1923).

411

Foto. En tysk soldat som står längs vägen har svårigheter att hålla tillbaka entusiastiska unga kvinnor och flickor som gör Hitlerhälsning.

413

Karta över Tyskland med angränsande länder 1936-39.

Kartan återges:

- Tyskland med Rhenlandet (område som gränsar till Holland, Belgien och Frankrike) remilitariserat 1936.
- Till Tyskland 1938: Sudetområdet mellan Tyskland och Tjeckoslovakien, Österrike, samt området kring staden Memel i sydvästra Litauen.
- Ockuperat våren 1939: Tjeckoslovakien (förutom landets sydöstra områden som avträdde till Ungern 1938 och 1939).
- Slovakien självständigt 1939 under tysk kontroll.
- Gräns för tysk kontroll våren 1939: Löper längs gränserna till Holland, Belgien, Frankrike, Schweiz, Italien, Jugoslavien, Ungern, Polen, Litauen.
- Tjeckoslovakiens gräns 1937: Landet omfattade vid denna tidpunkt Sudetområdet som omgav hela västra Tjeckoslovakien.

417

Svartvitt foto. Ett tyskt bombplan faller sin last över brinnande stadsbebyggelse.

419

Svartvitt foto. Människor använder en tunnelbanestation som skyddsrum genom att lägga ut bäddar på själva spåren.

421

Svartvitt foto. Utmattade tyska soldater sover i, och på, ett öppet fordon. I bakgrunden skymtar lövskog.

422

Karta över södra och östra Asien samt Oceanien. Japansk expansion från 1933 till juli 1942.

Kartan återges:

- Japan med ögruppen Kurilerna.
- Japanska erövringar fram till 1933: Korea, södra halvan av ön Sachalin norr om Japan, Okinawa, Formosa (Taiwan).
- Japanska erövringar 1933: Manchuriet (norra Kina).
- Landområden kontrollerade av Japan augusti 1942: Hela östra och norra Kina, Burma, Franska Indokina, Malaysia, Nederländska Indien (nuvarande Indonesien) med öarna Borneo och Java, Filippinerna, Nya Guinea
- Bundsförvanter till Japan 1941: Thailand.
- Havsområden kontrollerade av Japan juli 1942: Havsområden kring de ockuperade områdena bort till farvatten väster om Midwayöarna och Hawaiiöarna i öster och till farvatten väster, norr och öster om Nya Guinea.
- Områden kontrollerade av de allierade: Australien och södra Nya Guinea, Midwayöarna, Hawaiiöarna (utsatt för japansk attack på Pearl Harbor 7 dec 1941) Indien, Sovjetunionen, västra och centrala Kina, Mongoliet.

424

Karta. Europa och Nordafrika november 1942 samt de allierades framryckningar 1942–44.

Kartan återges:

- Axelmakterna Tyskland och Italien med bundsförvanter: Tyskland (med Österrike), Italien (med Libyen), Finland, Slovakien, Ungern, Rumänien, Bulgarien.
- Områden kontrollerade av axelmakterna med bundsförvanter: Västra Polen med Warszawa, västra och södra Sovjetunionen fram till städerna Leningrad (St Petersburg), Kursk och Stalingrad (Volgograd), Albanien, Danmark, Norge, Nederländerna, Belgien, Luxemburg, Norra och västra Frankrike, Tjeckien, Tunisien, Egypten fram till el-Alamein.
- Områden kontrollerade av axelmakterna genom Vichyregimen: Södra Frankrike med Korsika, Algeriet och Marocko.
- Områden kontrollerade av de allierade: Större delen av Sovjetunionen, större delen av Egypten, Syrien, Palestina, Libanon, Jordanien, Irak, samt Island.
- Neutrala stater: Spanien, Irland (Eire), Sverige, Schweiz, Turkiet, Saudiarabien.

- De allierades framryckningsvägar: Från Sovjetunionen västerut till Baltikum, genom Polen till Tyskland och söderut genom Rumänien och Bulgarien ned till Balkanområdet och Centraleuropa. De västallierade invaderade Nordafrika och sedan södra Sicilien och södra delen av den italienska halvön. Därefter invaderade de västra Frankrike (Normandie) från sydöstra England och södra Frankrike från Medelhavet.

425

Svartvitt foto. Stadsbebyggelse där alla hus är lagda i ruiner. Ytterväggarna står ofta kvar, men tak och våningsplan är borta. Även det fåtal hus som har taken i behåll är helt urblåsta.

426

Svartvitt foto. Vy över en stad som nästan helt och hållet består av grus och sten. Endast enstaka hus står kvar som urblåsta ruiner.

428

Svartvitt foto. En stor skara manliga koncentrationslägerfångar. De har rakade huvuden och är bara klädda i skjortor som några har kompletterat med grova filter. De är utmärlade så att revbenen tydligt framträder i deras öppna skjortkragar.

432

Planskiss över koncentrationslägret med långa baracker som ligger i prydliga rader mellan snörräta gator. Infogad numrering anger koncentrationslägrets olika delar:

1. Selektionsrampen
2. Krematorium 2 med underjordisk gaskammare
3. Krematorium 3 med underjordisk gaskammare
4. Krematorium 4 med gaskammare
5. Krematorium 5 med gaskammare och brännropar
6. »Saunan« - registrering av fångar
7. »Kanada« - sortering av fångarnas bagage
8. Sjukstugor
9. Zigeniska familjelägret
10. Manslägret
11. De ungerska judinnornas läger
12. Familjeläger för judar från Theresienstadt
13. Kvinnolägret
14. Barack för medicinska experiment
15. »Dödens port« - inkörsporten för tågen

432

Plansch med rubriken "Kännetecken för interner i koncentrationslägren".

Planschen visar ett stort antal olika trianglar och sexuddiga stjärnor med olika färger.

435

Annons med följande text:

8-timmars dagen har medfört att det blir mer tid för nöjen och förströelse om aftnarna. Ni kan göra Edert hem glatt och trevligt för Er själva och Edra vänner om Ni har en grammophon.

Grammofoner och andra musikapparater i alla prislägen köper Ni bäst, även på avbetalning, hos A.B. Nordiska Musikaffären, Stora Nygatan 11.

Röd och grön spårvagn passerar.

439

Valaffisch. Teckning där en blond ung man som står mitt för Stockholms stadshus håller ut armarna för att hålla isär två slagskämpar: En fetlagd man klädd i frack som svingar två välfyllda penningpåsar och en mörkhårig man som svingar hammaren och skäran.

Ovanför ett stort gult hakkors bakom stadshusets spira står det "Vakna Sverige!"

Ned till på affischen står det: Bort med klasskampen! Fram för nationalsocialisterna! Handens och hjärnans arbetare. Enighet och folkgemenskap!"

442

Svartvitt foto. Ett litet barn vägs genom att det får sitta på en specialbyggd våg.

442

Svartvitt foto. Ett ungt par lagar mat på ett spritkök utanför sitt tält

Bredvid dem står deras cyklar.

I bakgrunden skymtar en havsstrand.

444

Två svartvita foton.

1. En av paviljongerna från utställningen. En stram kantig vit byggnad som ser ut att vara en servering. Stora fyrkantiga fönster och på nedre våningen en terrass med många bord. Byggnaden står precis i strandkanten, så den hänger delvis ut över vattnet.
2. Ett vardagsrum med tidens moderna möbler. Raka linjer, få utsmyckningar, geometriska former Exempelvis ett litet sidobord i form av tre cirkelformade skivor placerade i tre nivåer på en metallstång.

444

Foto. Gustav Retzius står bredvid en man som är klädd i traditionell samisk dräkt. Retzius står och tittar i en liten bok medan han håller ett skjutmått i ena handen.

446

Svartvitt foto. Soldater iförda vita snödräkter passerar genom en liten by.

447

Karta. Finland 1939–45. Landförluster till Sovjetunionen under andra världskriget.

Finland förlorade följande tre områden i den östligaste delen av landet:

- Petsamoområdet: Område öster om Enare träsk i nordligaste Finland som även omfattar en kortare del av ishavskusten öster om Nordnorge.
- Sallaområdet: Område i nordöstra Finland (söder om Petsamoområdet)
- Viborgs län: Område som omfattar staden Viborg vid Finska viken och Karelska näset med västra delen av den stora sjön Ladoga.

450

Svartvitt foto. Tyska soldater rör sig på spåret intill en godsvagn. De övervakas av en beväpnad svensk soldat i uniform och hjälm.

450

Tidningssida där rubriken ovanför tomma kolumner lyder "I norska fängelser och koncentrationsläger".

451

Målad affisch. En ung kvinna sitter i sätet på en hästdragen jordbruksmaskin
I bakgrunden kör en annan kvinna en traktor. Texten lyder: Ditt sommararbete, Sveriges vinterbröd. Anmäl dig till arbetsförmedlingen!

452

Svartvitt foto. En man försöker hjälpa till genom att skjuta på en personbil som fastnat i djup snö. Gengasaggregatet (som bland annat omfattar en hög metallcylinder) är monterad på en särskild ställning längst bak på bilen.

453

Svartvitt foto. En man med en vedkap står bredvid en jättelik hög med stockar med olika dimensioner.

453

Passhandling som tillhör en kvinna där ett stort "J" stämplat tvärs över personuppgifterna.

456

Satirteckning med rubriken "Rendezvous". Hitler och Stalin träffar varandra över en död kropp på en fullständigt ödelagd stadsgata kantad av söndersprängda brinnande byggnader.

De två diktatorerna hälsar artigt på varandra genom att lyfta på uniformsmössan och buga.

Hitler: "The scum of the earth, I believe?"

Stalin: "The bloody assassin of the workers, I presume?"

456

Teckning. Hitler, Goebbels, Himmler och Göring kommer i en stor kanonbestyckad bil till en vägkorsning. Vägskyltarna pekar dels mot Västeuropa eller Sovjet. Bredvid vägskyltarna står den franske Daladier och brittiska Chamberlain och dirigerar nazisterna mot Sovjetunionen.

458

Svartvitt foto. En skara romer står utanför en buss som är ombyggd till bostad.

Gruppen omfattar en kvinna, flera barn i olika åldrar och tre tonårstjejer (en kvinna tittar dessutom ut genom ett fönster).

I bakgrunden skymtar skog med höga träd.

459

Tidningssida. En man med uppkavlade skjortärmar bär en stor hacka över axeln.

Texten till bilden: Ett friskare släkte är målet ... låt oss alla bli A-människor! Mjök, smör, ost skapar A-människor.

460

Teckning med två scener:

1. Där brännvinet regerar: Torftigt möblerat rum där en berusad man sitter vid ett bord med en spritflaska och ett glas. En kvinna med tärda drag sitter på en låda i ett hörn med ett spädbarn i famnen. En liten pojke sitter på golvet och leker med en liten trähäst och ett par trådrullar.
2. Där nykterheten råder: Ett prydligt möblerat rum med välfylld bokhylla, piano och ett dukat bord. En glad man leker med ett spädbarn. En liten pojke sitter på en stor leksakshäst med hjul. En leende kvinna kommer in från köket med rykande karotter på en bricka.

Under bilderna står det: Lagg grunden till nyktra hem genom att rösta Ja den 27 augusti.

462

Två tecknade affischer.

1. Högerpartiet. Bilden, en kopia av målningen "Gustav Vasa talar till dalkarlarna".
Texten: Dalamän. Edra förfäder hava en gång räddat Sverige från Kristian Tyrann.
Gör om edert storverk. Envar som röstar på "Arbetarepartiet röstar på samhällets omstörtande, och bolsjevismens införande. Rädda fosterlandet!
2. Socialdemokraterna. Bilden, en trappa med personer ur historien. Torgny Lagman, Engelbrekt, Hans Hierta och Hjalmar Branting. Text: Svenska folkets väg är folkfrihetens och demokratins väg. Rösta med Arbetarepartiet Socialdemokraterna.

473

Karta över Centraleuropa 1945–89.

Kartan återges:

- Nationsgräns 1937 som avviker från 1945 års gränser: Gränsen mellan Tyskland och Polen (förskjuts västerut), gränserna runt Ostpreussen (Området blir en del av Polen), gränserna mellan Polen och Sovjetunionen (förskjuts söderut och västerut) samt gränsen mellan Italien och Jugoslavien (förskjuts österut).
- Nationsgränser 1945: Polen förskjuts i sin helhet västerut, större delen av Ostpreussen övergår till Polen, men en enklav kring Kaliningrad (tidigare Königsberg) blir sovjetisk. Jugoslaviens västgräns löper nära den italienska staden Trieste.

Ockupationszoner:

- Rysk zon: Östra Tyskland från Östersjökusten ned till gränsen mot Tjeckoslovakien med staden Berlin samt östra Österrike med staden Wien.
- Brittisk zon: Nordvästra Tyskland från gränsen mot Danmark i norr till staden Bonn i söder samt södra Österrike.
- Amerikansk zon: Centrala och södra Tyskland med städerna Frankfurt och München samt västra Österrike.
- Fransk zon: Sydvästra Tyskland utmed gränserna till Belgien, Luxemburg, Frankrike, och Schweiz samt västligaste delen av Österrike.
- Städer med fyra ockupationszoner: Berlin och Wien.
- "Järnridån": Löper mellan Västtyskland och Östtyskland, Västtyskland och Tjeckoslovakien, sedan mellan Österrike (i väst) och Tjeckoslovakien och Ungern (i öst), samt mellan Jugoslavien (i väst) och Ungern och Rumänien (i öst).

474

Satirteckning. Onkel Sam står i en tvåhjulig vagn märkt med ett dollartecken som dras av ett antal europeiska politiker.

För att hålla igång sina "dragdjur" håller han ut en stor penningsäck framför dem med hjälp av ett långt spö.

475

Foto. Människor som har samlats på en gata vinkar åt ett fyrmotorigt amerikanskt transportplan som kommer in för landning.

476

Karta över östra Asien som visar Koreas läge med gräns till norra Kina i väster och södra Japan på andra sidan av Koreasundet i öster.

478

Karta över den norra hemisfären med nordpolen i mitten som visar medlemsländerna i NATO och Warszawapakten 1955.

Kartan återges:

- NATO (grundat 1949): Omfattar USA, Kanada, Storbritannien, Frankrike, Västtyskland, Norge, Danmark, Nederländerna, Belgien, Luxemburg, Portugal, Italien, Grekland, Turkiet.
- Warszawapakten (grundad 1955 - upplöst 1991): Sovjetunionen, Polen, Östtyskland, Tjeckoslovakien, Ungern, Rumänien, Bulgarien, Albanien (medlem 1955-68).
- "Järnridån": Löper genom Europa i sydöstlig riktning mellan de två pakterna.

478

Karta över Karibien som visar Kubas läge mellan Florida (USA) i norr och Yucatanhalvön (Mexico) i väster.

480

Två svartvita foton.

1. En man hjälper en tonårsflicka att klättra ned genom en slags upphöjd lucka i en gräsmatta.
2. Mannen och flickan sitter nu tillsammans med en kvinna i ett skyddsrum med välvt tak och lyssnar till en transistorradio. Skyddsrummet är möblerat med flera britsar med luftmadrasser och filter. I förgrunden står en hylla med några böcker, burkar och två lådor med påskriften "canned food" respektive "canned water".

485

Europakarta. EEC och EFTA.

- EEC-länder 1957: Frankrike, Luxemburg, Belgien, Nederländerna, Italien, Västtyskland
- EFTA-länder 1960: Portugal, Storbritannien, Norge, Sverige, Danmark, Österrike, Schweiz

487

Teckning som föreställer ett jättelikt rum vars bortre vägg består av ett enormt panoramafönster som vetter mot en stjärnbestrodd kvällshimmel. I förgrunden arbetar en man och en kvinna med en liten raket. I bakgrunden bevittnar andra kvinnor och män uppskjutningen av en rymdraket medan en kvinna studerar rymden i ett stort teleskop. Hela bilden vittnar om teknikoptimism och framtidstro.

490

Reklambild för pulver till pannkakor.

En del av texten på paketet lyder:

"50 läckra plättar eller 8 pannkakor av ett paket" och "Blanda med vatten - grädda!".

494

Svartvitt foto. Glada ungdomar trängs på taket på en blomstersmyckad bil. De gör v-tecken med fingrarna och en kvinna står upp och håller upp en flagga.

496

Svartvitt foto. Skolans vita elever sitter på en mur och står i fönster och stirrar på gruppen av nykomlingar som eskorteras av en soldat.

497

Svartvitt foto. Martin Luther King sitter i baksätet på en öppen bil. Flera svarta kvinnor tränger sig fram för att få trycka hans framsträckta hand.

498

Svartvitt foto. Modern stadsbebyggelse i Tokyo under dygnets mörka timmar. Mitsubishi's glastorn är cylinderformat med helt glasade väggar som lyser i mörkret.

499

Svartvitt foto. Kvinnor arbetar med att lasta av stora takplåtar från en godsvagn.

505

Svartvitt foto. En bred stadsgata där en mycket stor, men fredlig, folkmassa har omringat ett sovjetiskt pansarfordon. En ung kvinna som har klättrat upp på fordonet vänder sig till en förvirrad sovjetisk officer.

511

Svartvitt foto. En hög skorstensliknande smältugn. Två män med långa och smala metallstänger står vid en öppning nedtill på ugnen. En tredje man som använder en likadan stång och som bär ett ansiktsskydd står högst upp på en träställning av hopsurrade trädstammar som uppförts bredvid ugnen.

512

Karta över södra och östra Asien.

Kolonin Franska Indokina omfattade de nutida länderna Laos, Kambodja och Vietnam i sydöstra Asien.

514

Tre kartor. Israels utveckling från tänkt projekt till resultatet av 1967 års krig med grannarna.

Kartorna återges:

FN:s delningsförslag 1947:

- Palestinamandatet: Omfattar hela nuvarande Israel med Västbanken.
- Föreslagen judisk stat: Omfattar ett stort område i söder som gränsar till Akabaviken i söder, till Sinai och Gaza i väster och till Transjordanien (senare Jordanien) i öster, en landremsa med staden Tel Aviv mellan Gaza och Medelhavet på ena sidan och Västbanken på den andra, samt ett område i norr som vetter mot Syrien och Libanon.
- Föreslagen arabisk stat: Skulle omfatta Gaza (ett betydligt större område än idag), Västbanken, samt ett område i norr som gränsar mot Libanon.
- Jerusalem med förorter under FN:s styre.

Israel 1949: Omfattade södra och norra delen av Gazaområdet, delar av Västbanken fram till och med västra Jerusalem och utmed den tidigare tänkta gränsen samt området i norr som gränsar till Libanon.

Israel 1967: Omfattar hela Sinai (återlämnas till Egypten 1979), hela Västbanken med Jerusalem, Gaza, samt Golanbergen i Syrien.

516

Foto. "Stad" av tält i ett ökenområde där marken saknar varje spår av grönt gräs eller något slags träd.

517

Svartvitt foto. En trupp med unga män springer längs en smal väg med gevärsattrapper i händerna.

Vägen är kantad av buskvegetation och höga palmer.

520

Foto. I förgrunden grusigt markområde där människor har byggt sig provisoriska tält av smutsiga tygstycken, käppar och annat bråte. En kvinna sitter på marken utanför sitt tält och ser ut att laga mat. Andra människor, barn och vuxna finns i närheten. I bakgrunden avtecknar sig moderna och mycket höga flervåningshus mot en molnfri himmel.

520

Teckning. Jordklotet är delat i två stående ihåliga halvor som innehåller hyllor. I den vänstra är de proppfulla med olika livsmedel. En västerländsk kvinna står och arbetar med att försöka trycka in ändå fler förpackningar. Bredvid sig har hon fulla kassar med mat. I den högra halvan finns en enda hylla. En kvinna från ett U-land, omgiven av en stor barnaskara, sopar ned ett ensamt korn i en skål från den i övrigt tomma hyllan.

527

Foto. Vraket efter ett litet fartyg ligger på landbacken. Den omgivande marken består av sand och täta tuvor med något slags grön växt. I förgrunden ligger en rostig båtpropeller på marken.

528

Karta över sydvästra Asien som visar Afghanistans läge mellan grannländerna Iran (i väster), Kina (i nordost), Pakistan (i öster) och Indien (längre österut).

532

Foto: En kvinna sträcker sig upp och ger en röd ros till en östtysk gränssoldat som befinner sig på murkrönet.

534

Karta. Sovjetunionens upplösning.

Kartan återges:

- Dagens Ryssland: Omfattar europeiska Ryssland med enklaven kring Kaliningrad (mellan Polen och Litauen) samt Sibirien bort till Stilla havet och öarna norr om Japan.
- Tidigare Sovjetunionen: Omfattade Estland, Lettland, Litauen, Vitryssland, Ukraina, samt Moldavien i väst; Abchazien, Georgien, Sydossetien, Armenien, Nagorno-Karabach och Azerbajdzjan i Kaukasus; Kazakstan, Uzbekistan, Turkmenistan, Kirgizistan och Tadzjikistan i Centralasien.
- Tidigare sovjetkommunistiska "satellitstater": Polen, före detta Östtyskland, Tjeckien, Slovakien, Ungern, Rumänien samt Bulgarien.

537

Svartvitt foto. Välklädda människor promenerar och samtalar under ännu kala lövträd framför Cirkus. Ovanför entrén till den sistnämnda byggnaden sitter ett stor anslag om en revy av Carl Gerhard.

539

Svartvitt foto. Två unga kvinnor i moderiktiga kläder och solglasögon står vid väggkanten med sina resväskor.

540

Valaffisch med det inramade fotot av en stolt äldre man med en medalj på kavajslaget. Texten lyder: Gärna medalj, men först rejäl pension.

542

Svartvitt foto. En stor fabrikssal där långa rader av kvinnor sitter och arbetar vid symaskiner.

542

Diagram. X-axeln visar årtal 1800–2000, y-axeln antal procent. En kurva för boende i glesbygd, en för boende i tätort.

Enligt diagrammet minskade andelen boende i glesbygd från 94 % av befolkningen år 1800 till 16 % vid 1900-talets slut. Andelen boende i tätort ökade från 8 % år 1800 till 84 % vid 1900-talets slut.

Lika stor andel av befolkningen, 50 %, bodde i tätort och glesbygd i mitten på 30-talet där kurvorna korsar varandra.

543

Svartvitt foto. Skyltarna visar att kvinnorna och männen på bilden inte bara kommer från alla möjliga länder i Europa som till exempel Polen, Spanien, Jugoslavien, Norge, Finland, Tyskland, Ryssland och Bulgarien, med mera, utan även från ett så avlägset land som Australien.

544

Svartvitt foto. En bonde och en av hans kor står och betraktar ett stort nybyggt bostadsområde med flervåningshus.

546

Svartvitt foto. En äldre man hötter med näven åt en kille som samlar in pengar till FNL.

546

Svartvitt foto. En man och en kvinna står i det öppna taket på en personbil. De är likadant klädda i vit polotröjor och vita byxor med vitt skärp.

550

Foto. Demonstration där många bär skyltar där det bara står Nej! Andra skyltar bär texter som: "Var rädd om Sverige. Stoppa fonderna!" Och "Facket skall inte sköta företag".

551

Valaffisch med ett foto av en ung kostymklädd man i förarsätet på en sportbil som har en dalmatiner (en vit hund med svarta fläckar) bredvid sig.

Texten lyder: Jag rösta på socialdemokraterna, för jag vill ha ordning på Sveriges ekonomi!

556

Foto. En vitklädd kvinna arbetar i ett kök samtidigt som en annan kvinna sitter vid ett bord och för anteckningar.

562

Målad affisch. En man iförd blåställ och uppknäppt skjorta utan slips går mot betraktaren medan han håller en valsedel i ena handen. Bakom honom går en rad robotar åt ett annat håll. Alla robotarna håller var sin valsedel i sin robothand. Texten lyder: Jag röstar efter min egen åsikt, med Folkpartiet.

566

Foto. Kvinnor och barn trängs på ett inhägnat område.

566

Karta över dåvarande Jugoslavien.

Följande återges på kartan:

Befolkningsgrupper i Jugoslavien 1991:

- Slovener: Slovenien längst upp i nordväst
- Kroater: Norra, västra och sydöstra delarna av Kroatien och sydvästra och centrala delarna av Bosnien-Hercegovina (kring staden Tuzla)
- Ungrare: Nordligaste delen av Serbien (Vojvodina)
- Serber och montenegriner: Serbien, Montenegro, områden i Kroatien vid Bosnien-Hercegovinas östgräns, områden i västra Bosnien-Hercegovina (kring staden Banja Luka) och i de östligaste och sydligaste delarna av sistnämnda land samt norra delarna av Kosovo vid gränsen till Serbien.
- Muslimer: Västligaste delen av Bosnien-Hercegovina och de centrala och östligaste delarna av samma land (med städerna Sarajevo och Pale) samt gränsområdet mellan sydvästra Serbien och Montenegro
- Rumäner och slovakar: Östligaste Serbien vid gränsen mot Rumänien
- Bulgarer: Sydöstligaste Serbien vid gränsen mot Bulgarien
- Albaner: Kosovo, västligaste delen av Makedonien och den allra sydligaste delen av Montenegro
- Makedonier: Makedonien
- Forna Jugoslaviens gräns: Landet gränsade till Italien och Österrike i väster, till Ungern och Rumänien i norr, till Bulgarien i öster och till Grekland och Albanien i söder

568

Karta över Europa som visar EU:s utvidgning.

Kartan återges:

- 1951: Tyskland (enades 1990), Frankrike, Nederländerna, Belgien, Luxemburg, Italien.
- 1973: Storbritannien, Irland, Danmark.
- 1981: Grekland.
- 1986: Spanien, Portugal.
- 1990: (Tyskland enat)
- 1995: Sverige, Finland, Österrike.
- 2004: Polen, Estland, Lettland, Litauen, Tjeckien, Slovakien, Ungern, Slovenien, Malta, Cypern.
- 2007: Rumänien, Bulgarien.
- 2013: Kroatien
- Kandidatländer: Serbien, Montenegro, Albanien, Makedonien, Turkiet
- Lämnade EU 2020: Storbritannien

570

Foto. Den ena skyskrapan träffas just av det andra planet i en våldsam explosion. Den först träffade skyskrapan står fortfarande, men brinner med tjock svartgrå rök.

571

Foto. En slags utomhuskorridor mellan höga metallstängsel som delvis är krönta med taggtråd. Innanför stängslen sitter fångar på knä. De är klädda i orangea fångdräkter. Två vakter iklädda går mellan raderna av fångar. Utanför stängslen står fler vakter uppradade.

580

Foto. En stor folkmassa följer en smal väg som slingrar fram mellan fält, åkrar och skogsdungar. Människorna i "tåget" är så många att de inte får plats på själva vägen som bara består av två hjulspår utan tvingas gå på den omgivande gräsmarken.

Längst fram i tåget går några uniformerade män.

582

Foto. Två barn som är sedda genom ramen till en trasig bildskärm sorterar skrot på en jättelik soptipp.

584

Foto. Jublande studenter iförda den svart-vita skärmmössan färdas i bilar.

I förgrunden står tre mörkhåriga tjejer och viftar i en cabriolet med nedfälld sufflett.

585

Foto. De fritidsklädda borgerliga partiledarna sitter på rad vid ett köksbord.

En väggbonad bakom dem bär texten: "Det bästa vi har är varandra" omgiven av höströda rönnbärskvistar.

587

Foto. Fyra flickor i 12-årsåldern tittar på en TV som har ställts upp mot en husvägg. I bakgrunden skymtar en lummig dalgång, och bortom den höga berg. Flickorna har halsband av ringar i många lager så de bildar en krage som täcker hela halsen.

589

Karta över norra Afrika och Mellanöstern.

Kartan återger dels det osmanska väldets utbredning i det aktuella området när sistnämnda rike var som störst, dels 1900-talets avkoloniseringen av samma område.

Kartan återges:

Det osmanska väldets omfattning (inom området):

Nordafrikas kustnära områden från nuvarande västra Algeriet till och med Egypten, nuvarande Palestina/Israel, västra Jordanien, Libanon, Arabiska halvöns kustnära områden längs Röda havet ned till och med nuvarande västra Jemen, västra och norra Syrien, östra Irak, nordvästra Iran, hela nuvarande Turkiet, Kaukasus (området mellan Svarta havet och Kaspiska havet), Grekland, Albanien, Makedonien och Bulgarien.

Avkolonialisering i Nordafrika och Mellanöstern (Årtalet för självständighet anges inom parentes):

Nordafrika och norra Östafrika:

- Franska kolonier: Algeriet (1962), Tunisien (1956)
- Brittiska kolonier och protektorat: Libyen (1951), Egypten (Formellt självständigt 1922, under brittiskt inflytande till 1954), Sudan (1956)
- Italiensk koloni: Libyen (1951)
- Länder i norra Afrika utan angivet årtal för självständigheten: Niger, Franska Ekvatorialafrika (Tchad), Angloegyptiska Sudan
- Länder som förblev självständiga: Abessinien (Etiopien) med nuvarande Eritrea (som senare frigjorde sig från Etiopien)

Mellanöstern med Arabiska halvön:

- Franska kolonier: Libanon (1943), Syrien (1946)
- Brittiska kolonier och protektorat: Cypern, Israel/Palestina (1948), Jordanien (1946), Kuwait (1961), Irak (1932), Bahrain (1071), Qatar och Förenade Arabemiraten (1971), Oman (1967), Yemen (1962)
- Ej direkt koloniserade stater/områden: Iran (Under brittiskt och ryskt inflytande), Saudiarabien (Enat 1932)

590

Foto. Ett långt tåg av människor slingrar sig fram genom ett torrt trädlöst landskap med böljande kullar. En del rider på åsnor eller hästar, men de flesta går till fots.

I bakgrunden skymtar ett samhälle med låga hus med platta tak.

591

Foto. Ett slättlandskap bevuxet med enstaka lågväxta träd. Flera långa grova rörledningar vilar på fundament och löper genom landskapet. I förgrunden står en soldat uppe på en av rören och siktar mot något med sitt vapen.